

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

**VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO
DOSPÍVAJÍCÍ JEDINCE ZE SOCIOKULTURNĚ
VYLOUČENÝCH LOKALIT.**

**LEISURE TIME ACTIVITIES FOR
ADOLESCENTS FROM SOCIOCULTURAL
EXCLUDED LOCALITIES.**

Bakalářská práce: 10-FP-KPP-037

Autor:

Renata ŠANTOROVÁ

Křižíkova 2

Krásná Lípa, 407 46

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Marie Holá

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
68	2	12	6	29	3 + 1CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 26. dubna 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A

PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Renata Šantorová

adresa: Křižíkova 2, Krásná Lípa, 407 46

studijní obor (kombinace): Pedagogika volného času

Název BP: **Volnočasové aktivity pro dospívající jedince ze sociokulturně vyloučených lokalit.**

Název BP v angličtině: **Leisure Time Activities for Adolescents from Sociocultural Excluded Localities.**

Vedoucí práce: Mgr. Marie Holá

Konzultant:

Termín odevzdání: květen 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 6. duben 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): _____

Datum: _____

Podpis: _____

Název BP: VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO DOSPÍVAJÍCÍ JEDINCE ZE SOCIOKULTURNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT.

Vedoucí práce: Mgr. Marie Holá

Cíl: Zmapování a zhodnocení možností volnočasového využití dospívajících ze sociokulturně vyloučeného prostředí v ČR s důrazem na oblasti Liberce a Jablonce n. Nisou.

Požadavky: Shromáždění a prostudování dostupných tištěných i elektronických publikací, případně možné využití poznatků ze spolupráce s organizací Diakonie a nízkoprahovým zařízením Kruháč v Jablonci n. Nisou.

Metody: Analýza dostupné literatury a zdrojů.

Literatura: Tištěné zdroje:

MACEK, Petr. Adolescence. Vydání druhé, upravené . Praha : Portál, s. r. o., 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.

ÚLEHLA, Ivan. Umění pomáhat. Vydání třetí, v Sociologickém nakladatelství (SLON) druhé. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. 128 s. ISBN 978-80-86429-36-6.

PRŮCHA, Jan. Interkulturní psychologie : Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Druhé, rozšířené vydání. Praha : Portál, s. r. o., 2007. 220 s. ISBN 978-80-7367-280-5.

ŠÍŠKOVÁ, ED., Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu : Multikulturní výchova v praxi. Druhé, aktualizované vydání. Praha : Portál, s. r. o., 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

Čestné prohlášení

Název práce: Volnočasové aktivity pro dospívající jedince ze sociokulturně vyloučených lokalit

Jméno a příjmení autora: Renata Šantorová

Osobní číslo: P08000400

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

26. dubna 2011

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Marii Holé za odborné vedení práce, za čas, který mi věnovala a cenné rady, které mi poskytla. Dále děkuji panu Ing. Vladimíru Prskavci za možnost účasti na programu G-24: Podpora prevence kriminality 2009 a projektu Sportovních aktivit 2010, tak také mému kolegovi z NZDM Kruháč Mgr. Pavlu Novákovi, kterému jsem projekt pomáhala realizovat. Na závěr děkuji svým kamarádům a především rodině za psychickou podporu.

Anotace

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V části teoretické je práce zaměřena na sociálně vyloučené lokality, život v nich a lidi, které onen život žijí. Je zde uveden důraz na spojitost mezi sociální exkluzí a romským etnikem v rámci České republiky. Následně je poukázáno na pomoc nejrůznějších organizací lidem ze sociálně a kulturně znevýhodněných podmínek. Značná část pozornosti je směřována k dětem, které vyrůstají v takto znevýhodněných podmínkách.

Praktická část bakalářské práce je pak zaměřena právě na děti a jejich využití volného času. Konkrétně je zde uveden program G-24: Podpora prevence kriminality 2009 a jeho projektu Sportovní aktivity 2010 pro mládež ohroženou sociálním vyloučením v Jablonci nad Nisou.

Klíčová slova: sociální vyloučení/sociální exkluze, sociálně vyloučené lokality, pomoc v sociálním vyloučení, romské etnikum, integrace, asimilace, volný čas, pedagogika volného času, mládež a děti, hodnoty, zdraví životní styl, program G-24: Podpora prevence kriminality 2009, Sportovní aktivity 2010.

Annotation

The thesis is divided into a theoretical and a practical part. In the theoretical part the work is focused on socially excluded localities, life in them and people who live this life. There is an emphasis placed on the link between social exclusion and the Roma ethnic group in the Czech Republic. Subsequently, attention is paid to help people from various organizations, socially and culturally disadvantaged conditions. Much of the attention is directed to children who grow up in such deprived conditions.

Practical part is the focus being on children and their leisure time. Specifically, the program is given the G-24: Support Crime Prevention Project 2009 and 2010 Sports activities for youth at risk of social exclusion in Jablonec nad Nisou.

Keywords: social exclusion, socially excluded localities, assistance in the social exclusion of Roma ethnicity, integration, assimilation, recreation, leisure education, youth and children, values, healthy lifestyle, the program G-24: Support for Crime Prevention 2009, Sports Activities 2010.

Obsah

Seznam použitých zkratk a symbolů	9
1 Úvod	10
2 Teoretická část.....	11
2.1 Sociální vyloučení / Sociální exkluze	11
2.1.1 Sociální vyloučení a jeho historie	11
2.1.2 Vznik a dělení sociálního vyloučení	15
2.1.3 Sociálně vyloučené lokality	17
2.2 Život na okraji společnosti	19
2.2.1 Z historie Romů.....	21
2.2.2 Společenskohistorický exkurz: Romové a jejich život v srdci Evropy	22
2.2.3 Život se nedá žít v pojmech	26
2.3 Instituce pomáhající v sociálním vyloučení	29
2.3.1 Instituce zabývající se volným časem dětí	31
2.3.2 Instituce zaměřené na pomoc dětem v sociálním vyloučení	32
2.4 Děti a jejich socializace.....	34
2.4.1 Pedagogika volného času a hrozba sociálně patologických jevů.....	37
2.4.2 Volnočasové aktivity, jako jeden z nástrojů prevence sociálně patologických jevů.....	41
3 Praktická část.....	44
3.1 Žádost o poskytnutí dotace z Grantového fondu Libereckého kraje na rok 2010 a realizace programu: G-24 Podpora prevence kriminality 2009	44
3.1.1 Dotace z Grantového fondu, jako možnost podpory volnočasových aktivit pro dospívající jedince ze sociálně a kulturně vyloučených lokalit.	44
3.1.2 Program: G24- Prevence kriminality 2009	46
3.2 Popis projektu sportovních aktivit pro rok 2010 v lokalitě Dlouhá a Revoluční v Jablonci nad Nisou ve spolupráci s NZDM Kruháč.....	49
3.2.1 Scénář vybraných realizovaných dnů.....	53

3.3	Evaluaace a návrh na zlepšení stávajícího programu.....	58
3.3.1	Evaluaace	58
3.3.2	Návrh na zlepšení.....	61
4	Závěr.....	63
5	Seznam literatury, zdrojů	64
6	Seznam příloh.....	68

Seznam použitých zkratk a symbolů

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

ČCE – Česká církev evangelická

DDM – Domy dětí a mládeže

EU – Evropská unie

h – hodina

LRS – Liberecké Romské sdružení

např. – například

NZDM – nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

o. s. – občanské sdružení

p. o. – příspěvková organizace

PVČ – Pedagogika volného času

r. – rok

TUL – Technická univerzita v Liberci

VŠ – vysoká škola

1 Úvod

Volný čas je pojem, kterého si většina z nás velice váží a snaží se ho kvalitně naplňovat. Samotná náplň volného času může být u každého různá, co člověk to jiné hodnoty, potřeby a odlišný pohled na trávení svého volna. Například dnešní děti, mají volného času dost, ale bohužel někdy nevědí, co s ním. Výhodu mají ti, kteří si mohou svůj život obohacovat o nové dovednosti, zkušenosti a radosti se svými vrstevníky za náležité podpory kvalifikovaných osob. To však něco stojí a ne všichni si mohou většinu kroužků po finanční stránce dovolit.

Jelikož si nevybíráme, do jakého prostředí se narodíme, tak bychom měli brát ohledy na děti, které se narodí do sociálně znevýhodněného prostředí. Většina způsobů jak tyto děti tráví svůj volný čas je nevhodná někdy životu i společnosti nebezpečná. Naštěstí existují způsoby, jak zdarma a přesto hodnotně mohou tyto děti svůj čas strávit.

Grantová žádost je jedním ze způsobů, na jejímž základě můžeme získat potřebné finanční dotace, díky kterým lze navrhnout a uskutečnit pro děti ze sociálně a kulturně vyloučených lokalit program s aktivitami, které kvalitně vyplní nevyužitá místa v jejich volném čase. Díky těmto aktivitám pak můžeme formovat hodnoty a postoje dětí tak, aby byly v souladu s jejich zdravým vývojem a zdravím životním stylem obecně. Především by tyto aktivity měly fungovat, jako prevence sociálně patologických jevů, k nimž skupiny dětí ze sociálně znevýhodněných prostředí inklinují víc než děti z běžných rodin s podnětným rodinným zázemím.

Následná evaluace programu by nám měla pomoci ukázat případné nedostatky, které program může obsahovat a tak být pro lektora, který ho realizoval inspirací ke změnám a případné úpravě, aby jeho další použití bylo ještě efektivnější a kvalitnější.

2 Teoretická část

2.1 Sociální vyloučení / Sociální exkluze

Abychom mohli nějakým způsobem efektivně a věcně pomoci dospívajícím jedincům ze sociálně a kulturně vyloučených lokalit, zpestřit v jejich běžném životě volný čas, měli bychom se především seznámit s prostředím, ve kterém tyto děti vyrůstají, žijí a s tím, co je nejvíce ovlivňuje.

2.1.1 Sociální vyloučení a jeho historie

Na otázku „Co vůbec znamená sociální vyloučení?“ se nám může dostat různých definic, všechny ale znějí stejně. Je však možné utvořit jednu celistvou, která by dostatečně shrnula všechny aspekty tohoto novodobého problému.

Ačkoliv je toto téma v dnešní době dosti diskutabilní i nadále zůstává velmi těžkým, nesnadno řešitelným a uchopitelným objektem zájmu. Přesto je překvapující a velice potěšující, kolik jednotlivců, skupin a celých organizací vkládá své síly a snaží se pomoci, posunout dál hranice beznaděje a odlišnosti, které s sebou otázka sociálního vyloučení nese.

Převážná část českých měst se potýká s fenoménem „nové“ chudoby. Právě ta část obyvatel se propadla do takové nouze a sociálního vyloučení, že jsou již na první pohled odlišní od ostatních. Mají pomyslný cejch nepřizpůsobivých a nepracovitých lidí, nebo dokonce kulturně odlišné, specifické skupiny. Tato skupinová nálepka jim je dána bez ohledu na jejich osobní vlastnosti, schopnosti či dovednosti. Nejviditelnější pak jsou, jestliže žijí pohromadě v odloučených lokalitách nebo mají snadno rozpoznatelné vnější znaky. Příkladem je barva pleti u Romů. Můžeme na ně také narazit v jednotlivých chudinských domech nebo ubytovnách, ale i osamoceně a to například v bezdomoví.¹

Sociálně vyloučení lidé většinou nestojí před jediným problémem, ale musí čelit hned několika najednou. Čím déle člověk čelí takové situaci, tím je jeho možnost na návrat zpět do normálu nižší. S postupným propadem na dno společnosti přestává být jasné, co je původní

¹ *Programy sociální integrace: PSI* [online]. 2006 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.integracniprogramy.cz>>.

důvod propadu a co jeho následek. Lidé pak upadají do začarovaného kruhu životních obtíží, mnohdy nevědí, který z nich je potřeba řešit první. Netuší, kde začít.“²

Sociální vyloučení můžeme vyjádřit (při různých způsobech užívání tohoto pojmu), jako proces, při němž je jednotlivcům, ale i celým skupinám osob, znemožněn přístup ke zdrojům důležitým pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti, jakožto celku. Proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem chudoby a nízkých příjmů, svůj podíl na něm mají ale i další faktory jako je diskriminace, nízké vzdělání či špatné životní podmínky. Sociální vyloučení je separace od institucí a služeb, sociálních sítí, ale také vzdělávacích příležitostí.

Následkem sociálního vyloučení je například dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, život ve vyloučených částech obcí (ghettech), nízká kvalifikace v důsledku nedostačujícího vzdělání, špatný zdravotní stav, rozpad rodin či ztráta sebeúcty. Jako přízpůsobení na podmínky sociálního vyloučení se často vytváří specifické hodnoty a normy, mezi ně patří například důraz na přítomnost, neschopnost plánovat do budoucna, pocity beznaděje, bezmocnosti či přesvědčení, že člověk nemůže ovlivnit vlastní sociální situaci.³

Prozatímní mapování exkluzí postižených nebo ohrožených lokalit potvrzuje, že nejčastěji se objevuje v ekonomicky i sociálně slabších regionech na severozápadě Čech a severu Moravy. „*Mimo tyto nejpostiženější oblasti, s největší koncentrací chudoby, však v České republice nelze nalézt region, kterému by se fenomén této prostorové formy „moderní chudoby“ naprosto vyhnul.*“⁴

² *Programy sociální integrace: PSI* [online]. 2006 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.integracniprogramy.cz>>.

³ *Fórum pro integraci: Forint* [online]. 2004 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.forint.cz>>.

⁴ SVOBODA, Zdeněk, et al. *Schola Excludus*. Vydání první. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. Děti "ALL EXCLUSIVE" - prostředí sociálně vyloučené lokality a jeho vliv na školní (ne)úspěch, s. 9. ISBN 978-80-7414-221-5.

Pojem sociální vyloučení se začal ojediněle používat od poloviny 60. let 20. Století a již od začátku byl poznamenán dobou, kde vznikl. V období všeobecného růstu a vysokých ambicí de facto všech vrstev obyvatelstva ukazoval na osudné přežívání části populace, na kterou si vůbec nevzpomněl ekonomický rozmach, který všem ostatním sliboval rostoucí blahobyt. Šlo především o lidi, kteří díky modernizaci celé společnosti působili jako živoucí přežitek starých časů. Vyvolávali soucit, ne však obavy. Nemohli jakkoliv narušit a ohrozit sociální řád, který všem ostatním přislíbil jistotu mnohonásobku. Postavení těchto lidí bylo ostudné, nijak nesouviselo s charakterem trhu práce. Jejich bída tak byla dána tím, že na žádnou práci sami nedosáhli, ne tím, že by je snad práce ožebračovala.

Toto podporovali i badatelé, kteří v polovině šedesátých let začali situace stejných či stejně vypadajících skupin lidí označovat právě tímto novým termínem. Hlavní roli při vzniku existence „sociálně vyloučených“ přímo v jádru ekonomicky rozvinutých zemí sehrála známá kniha *Jiná Amerika* od Michaela Harringtona.⁵

Od konce sedmdesátých let se pojem sociálního vyloučení celkem rychle rozšířil spolu s tím, jak se šířila dlouhodobá nezaměstnanost a jak celé vrstvy mají pořád větší potíže prorazit na trh práce a také se na něm udržet. Tito lidé jsou pak vyloučení nejen z pobírání pravidelných příjmů za práci, ale často z možnosti odborově se sdružovat, zvyšovat tak svoji pracovní schopnost v rámci vzdělávání a prosazovat se jako občané.

Podle francouzského sociologa Alaina Bihra zažil termín sociálního vyloučení tak rychlý vzestup především proto, že pomohl zakrýt vztahy společenské reprodukce a vytlačit ze sociálně-vědních disciplín kritické myšlení společně s marxismem.

Tento koncept může být chápán ve dvou odlišných rovinách.

V zavádějícím statickém pojetí označuje určitý stav, do něhož lidé upadli kvůli své vlastní nedostatečnosti. Odpovědí na to se má stát náš soucit. Otázka mechanismů, které právě tyto lidi vyloučily ze spoluúčasti na společenském bohatství, se ani náznakem neptá. Toto pojetí odráží představu, že fungování společnosti je v podstatě správné, problémy představují vlastně ti, kdo byli z tohoto fungování (kvůli své podprůměrnosti) na čas, či na stálo vyřazeni.

⁵ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: Sociální struktura postindustriální společnosti*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Vědecká zastírání poměrů, s. 168. ISBN 978-80-7419-031-5.

Řešení je vrátit je do většinové společnosti nazpátek. Hlavní problém společnosti tedy nebyl v rozdělení na privilegované a diskriminované vrstvy, ale v rozdílu mezi normálními integrovanými a také více či méně problémovými vyloučenými.

Opačné pojetí vnímá sociální vyloučení (vyučování) jako proces a hledá vysvětlení, jak to souvisí s fungováním trhu práce, ekonomického systému obecně a proč vzniká ve zvýšené míře hlavně v podmínkách postindustriální společnosti.

Tento přístup není omezen na problém, jak začlenit vyloučené zpět do společnosti. Dává si hlubší otázku: proč společnost své členy vůbec vylučuje až na okraj a proč se to stále zhoršuje? Zároveň se nepohlíží na oběti sociálního vyloučení jako na někoho, kdo se nachází mimo systém. Naopak se snaží jejich situaci vyvodit především z toho, co se děje uvnitř systému, přímo v jeho nitru. Zdůrazňuje, že vyloučení se netýká jen těch, kdo je najednou bez práce a bez vidiny, že nějakou práci snad ještě najdou, kdo přežívá v nevyhovujících bytech a trápí ho špatné zdraví. Chápe však sociální vyloučení jako hrozbu, která vyplývá přímo z povahy společnosti a která nakonec také celou společnost ohrožuje.⁶

Evropský rok 2010 – Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Co stojí jistě za zmínění je Evropský rok 2010, který se zabýval bojem proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Tento problém sužuje řadu států a národů po celém světě, který se ale, buďme rádi, snaží aktivně podílet na jeho odstranění.

Na zasedání v Lisabonu v roce 2000 pobídla Evropská rada členské státy a Evropskou komisi, aby přijaly nařízení, jak „*rozhodným způsobem ovlivnit odstranění chudoby*“ do roku 2010. Na tomto zasedání bylo též odsouhlaseno přijetí otevřené metody koordinace v oblasti sociální ochrany a sociálního začleňování, která znázorňuje významný nástroj podpory určeného politického závazku. Otevřená metoda koordinace umožňuje zvýšit vzájemnou informovanost členských států EU o mnohorozměrném charakteru sociálního vyloučení a chudoby a formuje podmínky pro soustředěný postup v úsilí o dosažení vyšší míry sociální pospolitosti a pro efektivnější praktické dopady přijímaných opatření. Evropský rok 2010 má oznamovat opětovné potvrzení politického závazku Evropské unie a jejích členských států

⁶ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: Sociální struktura postindustriální společnosti*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Vědecká zastírání poměrů, s. 168-169. ISBN 978-80-7419-031-5.

zásadním způsobem pokročit v oblasti odstranění chudoby a sociálního vyloučení a podpořit tento závazek a činnosti s ním spojené na všech úrovních veřejné správy. Symbolicky tak završí evropskou dekádu, vycházející z Lisabonské strategie a hlásící se k jejím principům.⁷

Po tomto rozhodnutí ze zasedání EU, měl každý stát sestavit svůj národní program, podle určitých kritérií, které musí splňovat. Především se mělo dbát také na informační kampaň, která by oslovila, co nejširší veřejnost. Program měl sledovat čtyři základní cíle:

1. Uznání práva lidí žijících v chudobě na důstojný život.
2. Zdůraznění odpovědnosti každého jedince za boj proti chudobě.
3. Podporu soudržnější společnosti.
4. Opětovné potvrzení politického závazku EU a členských států bojovat proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

Zmíněný Evropský rok 2010 boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení v České republice byl zakončen konferencí dne 13. 12. 2010, kde se prezentovali vytvořené projekty jednotlivých měst a organizací, které měli zájem se do programu zapojit. Celkové zakončení roku 2010 pak bylo 16. - 17. 12. 2010 v Bruselu, kde jednotlivé státy prezentovaly své projekty. Více informací je k nahlédnutí na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí nebo na webu EY2010.cz.⁸

2.1.2 Vznik a dělení sociálního vyloučení

Pokud se člověk ocitne v neblahé životní situaci (přijde o zaměstnání, vyhoří, onemocní, stane se obětí nějakého trestného činu a podobně), je nucen nepřetržitě pracovat na tom, aby se jeho životní situace vyrovnala. Někteří lidé se v takové situaci neobejdou bez pomoci někoho jiného a obrací se na rodinu, nejbližší přátele, nebo na různé instituce, pokud mají možnost.

⁷ RATAJOVÁ, Dagmar; LAŠTOVSKÁ, Jitka. Evropský rok 2010 : Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. *Sociální práce: Sociální práce a rozvojová pomoc*. 2009, 9, 4, s. 41-45. ISSN 1213-6204.

⁸ [Http://ey2010.cz/aktualne/strana/2/](http://ey2010.cz/aktualne/strana/2/) : Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení [online]. 2010 [cit. 2011-03-06]. Dostupné z WWW: <<http://ey2010.cz>>.

Lidé, kteří v krizové situaci zůstávají dlouhodobě, se pak ocitají v ohrožení sociálního vyloučení. Nejohroženější jsou především ti, kteří se dostávají do více krizových situací najednou, nebo ti, kteří jednu krizi nedokázali vyřešit a nabalují na sebe nové, související problémy. Do sociálního vyloučení se často dostávají lidé, kteří neznají dost dobře svá práva a povinnosti, jsou zadluženi, možná diskriminováni, mají špatné vzdělání, nejsou schopni uplatnit se na trhu práce, nemají rodinné zázemí, jsou to lidé z menšin, cizinci, handicapovaní, a tak dále. Někteří jsou v oné situaci proto, že zanedbali vlastní povinnosti, jiní nedokázali uspět ve společnosti i přes snahu prosadit se v konkurenci. Velice často se jedná o kombinaci těchto důvodů.

V sociálně vyloučených lokalitách žijí především lidé, kteří se v krizi ocitli již před nějakou delší dobou a nejsou schopni se z ní vymanit, tato krize se prohlubuje a přetváří také do dalších oblastí života. V sociálním vyloučení svou vlastní vůlí dobrovolně zůstává jen nepatrný zlomek lidí.⁹

Jak snadno lidé dokážou nabýt svůj kapitál, ať už hmotný či nehmotný, tak ho zároveň můžou i lehce pozbýt. Názorným příkladem tomu je spousta lidských osudů, které se na samotné dno a okraj společnosti dostali byť jen z nepřízně osudu.

Když se nad tím zamyslíme, tak nikdo z nás neví, kdy se na obrácenou stranu „fungující“ společnosti může dostat. Sociální vyloučení a jeho vznik, by proto neměli být nikomu cizí. Neměli bychom před tímto problémem zavírat dveře, ale snažit se ho vnímat, jako součást našeho bytí v dnešní postmoderní společnosti.

Existují tři pohledy na dělení sociálního vyloučení:

1. sociální otázky – mezi ně například řadíme existující nerovnosti ve společnosti, propad jednotlivce či celé skupiny do míst sociálního vyloučení zapříčiněné zdravotními komplikacemi, chudobou ...

⁹ *Člověk v tísní* [online]. 2006 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz>>.

2. politické otázky – řeší problémy vzniklé s chudou, zdůrazňují kriminální chování a mravní úpadek vlivem sociálního vyloučení (delikventní chování, gemblerství, krádeže, drogová závislost, prostituce, etnicita...)

3. ekonomické otázky – špatné pracovní návyky, nedostatečné vzdělání či kvalifikace v oboru, to vede k ztíženému uplatnění na trhu práce...

Problémem může být již pouhý jeden z faktorů, a co teprve, když se spojí dohromady.¹⁰

2.1.3 Sociálně vyloučené lokality

Po několika bodech zabývajících se sociálním vyloučením jeho vznikem a dělením, navážeme na sociálně vyloučené lokality jako takové. Ačkoliv, je již z předchozího textu zřejmé, že k sociálnímu vyloučení se neodmyslitelně váží i sociálně vyloučené lokality, tak právě proto je důležité tento pojem vysvětlit přímo.

Sociálně vyloučenou lokalitou se rozumí místo, ve kterém se většinou ocitne jedinec, rodina nebo početnější skupina, proti své vůli. Důvodem jsou právě již výše uvedené příčiny.

*„Sociální vyloučení je chápáno jako narušení sociálního pouta mezi státem a jednotlivcem“.*¹¹

Spousta postižených osob, tak zvanou „moderní formou chudoby“, kterou je sociální vyloučení, se snaží vytrvale vlastními silami i silami přijímaných z venčí zvládnout a vymanit ze spáru této společnosti určené nálepky. Bohužel je také vysoké procento těch, kteří boj vzdali nebo ani bojovat nechtějí a za pomoci sociálních příspěvků ve formě dávek a jiné pomoci, pouze přežívají. Tím ale mnohým vznikají ještě větší problémy, a situace se zhoršuje. Jsou tu ale také ti, kteří takto žít nechtějí a všechnu svou energii vkládají do práce na úhradu veškerých poplatků a služeb, které využívají.

¹⁰ Fórum pro integraci: Forint [online]. 2004 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.forint.cz>>.

¹¹ NAVRÁTIL, Pavel, et al. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2003. Sociální vyloučení menšin jako problém společnosti, s. 30. ISBN 80-7178-741-8.

Některé služby jsou mnohdy spojeny s celou skupinou nájemníků, a tak ti co platí, platí s sebou za své sousedy. Tudíž i to procento „řádně platících nájemníků“ se mnohem těžším způsobem dostává z tohoto kolotoče ven. Snadno se pak stávají také neplatiči, rezignují a tak se jim cesta k relativně „ideálnímu“ žití ještě více vzdaluje, ačkoliv měli namířeno správným směrem.

Tak tedy sociálně vyloučené lokality pomalu vyrostly za posledních patnáct let při mnoha českých městech a obcích. Nejvíce jich je však v chudých regionech v severočeském a severomoravském pohraničí. V České republice bohužel neexistuje kraj, kterému by se tento fenomén „nové chudoby“ vyhnul.¹²

Na malých prostorách, přelidněných bytů a to té nejnižší kategorie, obvykle v katastrofálním technickém stavu s podprůměrným vybavením (často i bez sociálního zázemí), žijí rodiny a jednotlivci závislí na oněch sociálních dávkách, převážně bez dlouhodobého zaměstnání. Nejčastěji se jedná o místa a objekty, které ztratily svá původní využití a leží v částech měst, které se již nerozvíjí. Bývá zde dokonce špatná infrastruktura, dopravní obslužnost, chybí tu obchody, základní škola, nejsou zde žádné pracovní příležitosti. Je odtud příliš daleko k lékaři a na úřady.

Obvykle jde o místa, jak již bylo zmíněno, kam bývají vystěhováváni nájemníci, kteří měli problémy s placením svého nájemného nebo jiných služeb (elektriny, vody, atd.) nebo kteří jsou za „problémové“ pouze považováni a nedokážou si zařídit lepší podmínky pro život.

Život v těchto lokalitách je velice frustrující. Tamní obyvatelé si nejsou s to pomoci vlastními silami, často ani nevědí jak. Volí tedy krátkodobé životní strategie, zaměřené jen na uspokojení základních potřeb. Nerozumějí, často nechtějí rozumět, společenskému prostředí a společenským normám. Žijí v pocitu ohrožení a strachu ze změn, nových věcí a nového obecně.

Děti, které se do těchto lokalit rodí a vyrůstají v nich, obvykle automaticky přejímají uvedené modely jednání a celá situace se tak mezi generacemi dědí. Většina dětí navštěvuje zvláštní školy. Na vyučování se připravují málo nebo dokonce vůbec, některé mají velké

¹² *Člověk v tísní* [online]. 2006 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz>>.

problémy se školní docházkou. Někteří rodiče, bohužel, nepovažují školní docházku za podstatnou, kvůli diskriminaci na trhu práce a dlouhodobé nezaměstnanosti jim tak chybí zkušenost, že vzděláním lze zvýšit šanci na získání zaměstnání. Lidé ze sociálně vyloučených lokalit pomalu přijímají pozici nejhůře postavených lidí ve společnosti, i když většina z nich touží sociální dno opustit.¹³

2.2 Život na okraji společnosti

Jak bylo již zmíněno výše, sociální vyloučení se týká celé řady jedinců i mnohočetných skupin, které se dostali do této situace z nejrůznějších důvodů. Nesmíme však opomenout, že ten samý osud může postihnout kohokoliv z nás, jak bylo již zmíněno. Na okraji společnosti se člověk ocitne celkem snadno a rychle, stačí jen onemocnět a přijít o práci nebo být jiného etnického původu, se kterým jsou spojeny nějaké předsudky. Následně se může stát, že majoritní společnost tu minoritní, ve své zemi odsune do ústraní, kde ji nabídne právě ty nevyužité prostory, na okrajích měst, k bydlení. Bohužel, tímto počinem se problém nevyřeší, ale teprve tady začíná celý kolotoč obtíží zvaný *sociální vyloučení*.

Některé skupiny obyvatel jsou však sociálním vyloučením ohrožené o něco více než jiné, a to například:

- osoby s nedostatečným vzděláním
- dlouhodobě nezaměstnaní
- lidé trpící mentálním či fyzickým hendikepem
- lidé, kteří trpí nějakým druhem závislosti
- senioři
- dlouhodobě nemocní
- imigranti a lidé různě definovaných druhů menšin
- lidé v těžké životní situaci a se špatnými životními návyky
- jedinci s výskytem sociálně patologických jevů, kriminálníci

¹³ *Člověk v tísní* [online]. 2006 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.clovekv tisni.cz>>.

V mnohých případech se jednotlivé faktory mísí mezi sebou, ale k tomu, aby došlo k sociálnímu vyloučení, stačí pouze narušení jednoho z nich.¹⁴

Sociální vyloučení a chudoba v České republice, je často spojována s existencí sociálně vyloučených lokalit a především se soustředí na obyvatele, které v nich žijí. Ačkoliv můžeme vyjmenovat celou řadu jedinců, kterých se tento ekvivalent týká, určitě nesmím opomenout, že tento pojem se začal v našich podmínkách používat převážně v souvislosti s romskou populací.

Obrat *sociálně vyloučená lokalita* měl poukázat a zdůraznit situaci, kdy populace sociálně vyloučených Romů ve velké míře začala osidlovat vymezené a mnohdy izolované urbanistické celky. Méně formálně se o nich také hovoří, jako o ghettech a o procesu tohoto vzniku, jako o ghettoizaci.

Toto spojení také mělo pomoci zdůraznit, že největším problémem české romské populace je právě situace sociálního vyloučení nebo také chudoby, ve které se vyskytuje její významná část.¹⁵

Například v České republice je pojem sociálního vyloučení spojen s minoritní romskou společností. Můžeme pozorovat, že v ČR je to tedy především problém etnický.

I když se práce nezabývá přímo romskou tematikou, tak s ní celkem úzce souvisí. Na místě je zajisté dobré zmínit, několik skutečností o Romech, jako samotném etniku. Doufám, že i jen nahlédnutí do historie Romů a seznámení, s nimi samými, pomůže k pochopení, proč jsou tak úzce spojováni se sociální exkluzí. Jak můžeme pomoci a do budoucna „odpárat“, od jejich národa, toto spojení.

¹⁴ GAC [online]. 2006 [cit. 2011-04-24]. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. Dostupné z WWW: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyz_a_SVL_aAK_CJ.pdf>.

¹⁵ HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2006, s. 414. ISBN 80-86898-76-8.

2.2.1 Z historie Romů

Mezi sporné otázky, kterými se zabývá historická věda a kulturní antropologie, patří určitě otázka etnogeneze, etnonymu i sociální příslušnosti Romů. Ačkoliv polemika o původu Romů byla již dávno rozřešena, stále přetrvávají určité nejasnosti o etnicitě.

Fyzické, ale i kulturní odlišnosti a především odlišnosti ve způsobu života Romů poutaly odedávna poměrně velkou pozornost středověkých kronikářů a učenců. Důkazem tomu je značné množství historických záznamů i zpráv, které popisují Romy z různých pohledů. Někteří zkoumali původ a jazyk, jiní si všímali převážně způsobu života.¹⁶

Migrace u Romů trvala několik staletí a byla postupná. Dnes je najdeme skoro po celém světě. V Evropě jich však zůstalo nejvíc. Původní pravlastí Romů podle novějších bádání se uvádí Indie. Do Evropy pak putovali přes dnešní Turecko, dříve však také Egypt a severoafrické pobřeží do Španělska. V romštině, jak ji známe dnes, lze najít slova převzatá ze třinácti jazyků. Velká část je podobná íránské řeči, více jich je však z řečtiny a jazyků balkánských národů.

Dějiny Romů, především ty Evropské, jsou spleť osudů a doprovázené řadou životních příběhů, které se lišili ve způsobu obživy, dialektem, kulturou a společnými vztahy s neromským obyvatelstvem, jež se k nim také v různých zemích, různě chovalo a přijímalo je.

Na našem území jsou první zprávy o Romech z doby krátce po roce 1400, kde byli přijímáni poměrně přívětivě. Dokonce dostali ochranné listy, z nichž plynulo, že můžou po Evropě sedm let putovat, jako kajícníci a měli také nárok na ochranu, pomoc a almužnu. Řím věřil vyprávění, že se tento národ provinil tím, že neposkytl pomoc Svaté rodině při putování do Egypta nebo, že opustil od křesťanské víry, a tak touží po odpuštění. Z této doby však vycházejí i stížnosti na jejich magické praktiky, které byly hodnoceny, jako bezbožné a na jejich parazitní chování, které jejich přibývajícím počtem bylo čím dál tím méně únosné.

¹⁶ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vydání první. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994. Základy studia romistiky, s. 13. ISBN 80-7067-395-8.

Příznivé přijetí Romů a laskavé podmínky, jim dávané v Evropě, však dlouho nevydržely. Církev v mnohých odhalila kajícíky. V roce 1947 byli pařížským arcibiskupem vyloučeni z církve. Byli označeni jako špehové a žháři. Následně se z poutníků stávají pouhý štvanci.

Romové byli podobně u nás i jinde po světě, na základě královských nařízení, posílání pryč ze země, zabíjení, mučení, nucení k pracím. Byly na ně pořádány hony, zabít Roma nebylo trestné. Zároveň ale Romové byli trestáni ti, kteří se opravdu dopustili nějakého trestného činu či krádeže, nemocným, starým a handicapovaným se nijak zvlášť neubližovalo, z toho také plyne, že se nejedná o systematickou genocidu, jako tomu bylo déle a ani o rasismus, jaký ho známe dnes. V Čechách a na Moravě nebyla perzekuce Romů tak velká, i proto sem odcházeli z jiných zemí.¹⁷

Závěrem je třeba říci, že ztráta domova – vlasti a nakonec i jisté životní i kulturní úrovně znamenala pro ně začátek nové vývojové etapy.¹⁸

2.2.2 Společenskohistorický exkurz: Romové a jejich život v srdci Evropy

Existují dvě odvrácené strany společnosti. Na jedné straně se Romové stále pronásledují, na straně druhé jsou snahy o legalizování jejich přítomnosti a postupné začleňování do společnosti. Jsou jim ponechávány práva na práci především, jako kovářům a těm je i povoleno kočovat v maringotkách či dřevěných boudách na kolečkách, které byly zapřažené koňmi. Již Marie Terezie svým zákoníkem z roku 1761 prosazovala asimilační politiku. Tím bylo Romům povoleno pracovat na polích nebo jim dokonce byla dávána půda, mohli se oblékat jako ostatní, plnit povinnosti spojené s nevolnictvím i církví. V každém městě, ale měla být pouze jedna rodina s možností vzdělání. Vzpurné děti se dávaly

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2000. Cesty Romů: Příběh "dětí větru", s. 15-34. ISBN 80-7178-410-9.

¹⁸ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vydání první. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994. Základy studia romistiky, s. 27. ISBN 80-7067-395-8.

na převýchovu do spolehlivých rodin a trestání byli ranami holí za romský jazyk a nesměli si dávat cikánská jména.

Bohužel však nemůžeme úplně přesně určit, ať v dobách historicky dávných, tak z pohledu dnešní doby, kolik Romů se plně asimilovalo. Ne každá asimilace byla dobrovolná, nátlaku vytrvali ti nejprizpůsobivější a nejvíc sympatizující jedinci, s neromskou společností. V neposlední řadě to byli ti, kteří se snažili o sociální vzestup. Nejlépe se pracovně, vzdělanostně, dařilo usadit Romům na jižní Moravě, kde i mnozí ustáli asimilační tlak a zůstali Romy.

Pomalu se tak za všech stran Moravy začali Romové usazovat sami a dobrovolně i přes některé nevole místního obyvatelstva. Začínají si zakládat své osady. Živili se především kovářstvím, hudbou, domácí výrobou různého druhu zboží, příležitostně vykonávali i hrubé nádenické práce, jak tomu je vlastně od nepaměti. Přes celkem dobré sžití s majoritní společností konflikty diskriminace úplně nevymizeli, Romové byli stále občany druhotnými a to i za Československé republiky. To mělo za následek nízkou vzdělanost, špatné hygienické návyky, ne příliš kvalitní stravu a životní styl či zdravotnickou péči.¹⁹

O Romech je známo a historickým bádáním podloženo, že byli zvyklí odjakživa vést kočovný život, většinu z nich začal tento život a s ním spojený způsob obživy, stěžovat příchod industriální společnosti. Postupem času byli nuceni k různé až pochybné práci, díky které si nějakou tu obživu získali, například: hádali z rukou a karet, žebřali, kradli. Z kočovníků se tak postupně stávali nežádoucí tuláci. Toto postoupilo až tak daleko, že ze zákona z roku 1885 bývali Romové za tuláctví trestně stíháni, vězněni, nuceni k práci nebo jim byly odebírány děti.

Ani za první republiky nebylo Romům kočování tolerováno a v roce 1927 opět vznikl nový zákon proti potulným Romům a tulákům žijícím takovým způsobem. Romové nesměli kočovat, tábořit ve velkých skupinách, vlastnit zbraně, měli své legitimace, ke kočování museli mít dočasná povolení a byli pod neustálým policejním dohledem.

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2000. Cesty Romů: Příběh "dětí větru", s. 15-34. ISBN 80-7178-410-9.

Tou nejotřesnější částí v životě Romů, bylo bezpochyby období holocaustu za vlády nacistů. V té době zahynulo v Československu kolem pěti tisíc Romů. Přežilo jich tenkrát asi jen tisíc. Byli posíláni do vyhlazovacích koncentračních táborů mimo republiku, a však i naši úředníci, četníci a dozorcí mají co dočinění s nelidským chováním vůči Romům.²⁰

Ani po roce 1945 do 80. let to Romové na území Československa neměli jednoduché. Komunismus, který převzal vládu nad zemí, nebyl nikterak pohostinný. Komunistické úřady, obzvláště Romům, znepríjemňovali život až dost a to samým odpíráním věcí nejrůznější povahy (stavebního povolení, potravinové lístky, práce...). Žebrota byla zakázaná, aby nešlo vidět, že se lidově demokratický stát o někoho nestará.

Dobré bylo, že komunistický režim představoval práci, stálé platy, sociální a zdravotní péči, výchovu. Bohužel Romové se svými odlišnými zvyky žili v poněkud rozdílné realitě a tyto změny pro ně byly významné snad pouze ve zdravotní sféře. To právě vedlo k zbídačování romského obyvatelstva, jehož příčinou, ať už nepřímo, byla právě státní politika.

Díky industrializaci, náborům na nová pracovní místa a bydlení, se do České republiky stěhovalo i romské obyvatelstvo ze Slovenska. Znamenalo to i určité zlepšení v sociální sféře. Bohužel se však mnohdy na samotné Romy nebrali ohledy a nikdo se neptal, jestli jim tento nový způsob života, vyhovuje. Někteří byli nuceni vystěhovat se ze svých dosavadních obydlí.

Toto mělo za následek spíše katastrofu, protože řešení romské otázky bylo pouze na úrovni sociální. Romové měli jako národ splynout s majoritní společností jak v Čechách, tak na Slovensku. Jak majoritní obyvatelstvo Československé země, tak Romové měli poněkud upřená práva vlastního projevu, právě tímto důvodem Romové přicházeli o svou kulturu a možnost si ji držet a pěstovat. Romským jazykem už mluví malá část Romů, tak jak se věnuje hudbě a tanci.

Pražské jaro 1968 uvítali Romové, jako odstranění národního útlaku a k rozvoji romské kultury a sdružování. V tomto roce vzniklo spoustu politických organizací, Romové předali

²⁰ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2000. Cesty Romů: Příběh "dětí větru", s. 15-34. ISBN 80-7178-410-9.

předsedovi vlády návrh na zřízení „Svazu československých Cikánů“, ale až po roce 1969, v době počínající normalizace, bylo svoleno k organizaci, která nesla název „Svaz Cikánů-Romů a Zváz Cigánov-Romov“, v rámci Národní fronty.

Přes velká omezení organizace působila do roku 1973. Mezi tím v roce 1970 pod vedením JUDr. Tomáše Holomka se svaz zúčastnil prvního světového kongresu Romů v Londýně, kde byla ustanovena International Romani Union a poprvé se zpívala romská hymna. Toto velice pomohlo k budování Romské identity.

Na totalitní útlaky Romů až poukázala, a to velmi statečně, Charta 77 v dokumentu z roku 1978, který podepsal například filozof Vladislav Hejdlánek či bývalý prezident České republiky Václav Havel. Romové byli označeni, jako nejbezprávnější skupina obyvatel v Československu.²¹

„Po celou dobu existence totalitního režimu měli jen minimální šance rozhodovat o svém osudu.“²²

Ačkoliv společenský život a demokracie po roce 1989 pro všechny občany ještě tamního Československa znamenalo svobodu v rámci určité seberealizace a vázalo na sebe další výhody, pro Romy to platilo dvojnásobně. Právo užívat svůj rodný jazyk, rozvíjet svoji kulturu, zakládat různé spolky a organizace, začínají se psát Romské básně, próza, uskutečňují se různá setkání, stát subvencuje romský tisk, televizní a rozhlasové vysílání ve veřejnoprávních médiích, na VŠ se studuje romský jazyk a romská kultura, vypadá to na první pohled velice slibně. Bohužel realita byla někde jinde, toto pro některé občany znamenalo spíše chaos a strach z nového, z něčeho, co neznali. Tento stav můžeme nazvat xenofobií.²³

²¹ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2000. Cesty Romů: Příběh "dětí větru", s. 15-34. ISBN 80-7178-410-9.

²² KALEJA, Martin, Jan Knejp, et al. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. Historie Romů v českých zemích v letech 1945-1989: Nina Pavelčíková, s. 49. ISBN 978-80-7368-708-3.

²³ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2000. Cesty Romů: Příběh "dětí větru", s. 15-34. ISBN 80-7178-410-9.

I když se romská kultura začala díky vznikajícím organizacím rozvíjet, samotný problém sociálního vyloučení Romů začal narůstat, když po roce 1993 v Českém demokratickém státě bylo najednou na každém, kde a jak bude pracovat, zda vůbec bude pracovat. Vzhledem k nízké vzdělanosti mezi obyvateli Romského etnika, tak bylo jejich uplatnění na trhu práce značně ztíženo. Ztráta zaměstnání a problém si najít nové znamenalo neschopnost platit své pohledávky a uživit tak početnou rodinu. Dalším důvodem, který na sebe nabalil špatné světlo vůči Romskému obyvatelstvu, bylo nastavení státní politiky. Kdy nezaměstnanost byla nahrazena celkem vysokými sociálními dávkami a tak nebylo potřeba chodit do práce. Finanční tíseň se ale nevyřešila a tak se Romové postupně dostávaly až na okraj společnosti.²⁴

To má však dalekosáhlejší důsledky, kdy především děti ze sociálně vyloučených lokalit jsou řazeny do speciálních škol mnohdy bez ohledu na jejich nadání, což jim opět dává možnost převážně nekvalifikované práce a díky neschopnosti uživit početnou rodinu, děti končí v dětských domovech. Dále jsou Romské děti velkou měrou vzhledem k nízkému sociálně kulturnímu postavení ohroženy sociálně patologickými jevy.²⁵

2.2.3 Život se nedá žít v pojmech

V dnešní době, kdy se střetává na jednom území několik kultur, které se od sebe značně liší, je důležité zajistit soužití mezi nimi. Existuje proto několik pojmů, které se však od sebe různí významem a tím i ovlivňují vztahy mezi těmito kulturami.

Prvními dvěma pojmy je asimilace a integrace. Asimilací se chápe, že menšina najde řešení svého soužití s většinou tak, že si osvojí její způsob života, její kulturu a jazyk, že se v ní rozplyne. Oproti tomu integrace znamená, že se menšina sice začlení do celku společnosti, přitom si, ale zachová svůj osobitý způsob života, své náboženské či jiné tradice, svou etnokulturní identitu, eventuálně si podrží nebo získá i určitou míru správní autonomie.

²⁴ In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 30. 10. 2010, last modified on 02. 04. 2011 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Romov%C3%A9>>.

²⁵ HETOVÁ, Lenka. *Škola muzejní pedagogiky 3: Specifika a metody práce s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami*. Vydání první. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. Národní menšiny, s. 52-56. ISBN 978-80-244-1868-1.

Integrace směřuje k funkčnímu spolužití a vzájemnému kulturnímu obohacování většiny a menšiny (či menšin).“²⁶

Zásadní chybou bylo, že v Československu převládala až do roku 1989 asimilační politika. Až teprve po nastolení demokracie nastala Romská emancipace a mohli začít rozvíjet své kulturní tradice v plném rozsahu.

Vedle asimilace a integrace stojí dva ne příliš lichotivé pojmy podobného významu, kterými je marginalizace a separace. Marginální skupina představuje menšinu odlišných obyvatel země či daného území, ve kterém žije, a která je vytlačována na okraj tohoto území a tím je tak zvaně marginalizována. Skupiny těchto obyvatel nemají v zemi významnější postavení a jsou obvykle sociálně a hospodářsky slabší. Problémem je zde vysoká míra nezaměstnanosti, chudoby, nízká vzdělanost, tudíž se zmenšuje možnost společenského uplatnění. Je však dobře že existují systémy sociálního pojištění a zabezpečení, takže obyvatelstvo a lidé, tak úplně, netrpí hladem. Naštěstí jsou i různé organizace, které se snaží takovým lidem pomáhat.

V zemích tak zvaného třetího světa dokonce vznikají ghetta a slumy na okrajích velkoměst, kde není například ani voda, elektřina a lidé v nich doslova živoří. Situace je pak ještě více neúnosná z důvodů velké natality a početných rodin, kde se pak rozmáhá dětská prostituce a kriminalita.²⁷

Dále pak P. Navrátil popisuje segregaci, jako zvláštní případ separace. Uvádí, že v onom případě menšinová skupina vyvozuje svou identitu od své primární kultury. Styk s většinovou společností je brán za problematický a nežádoucí. „*V důsledku tohoto vzorce*

²⁶ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2000. Romové v České republice: Zpráva o stavu jednoho národa, s. 62. ISBN 80-7178-410-9.

²⁷ Marginalizace. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 30. 05. 2009, last modified on 09. 11. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Marginalizace>>.

adaptační strategie se menšinová skupina izoluje a vytváří „ostrovní pevnost“, která své brány otevírá jen ve výjimečných situacích.“²⁸

Jestli se dají určit nějaké platné doporučení, které by v otázce sociálního vyloučení Romů mohly pomoci, pak stojí za zmínění doporučení P. Navrátila, kde jsou uváděny opatření, které by mohly v této otázce pomoci. Některé jsou již současnou vládou naplňovány, ale některé autoři uvádějí, jako nové, například:

„Kulturní oblast:

- *Preference modelu multikulturní společnosti.*
- *Garance práv menšin Romů a aktivní ochrana těchto práv.*
- *Výrazná podpora aktivit rozvíjejících romskou kulturu, jazyk, tradice na školách a mimo školu.*
- *Výchova majority (s důrazem na školní výchovu) prostřednictvím seznamování a kulturou a životem romské menšiny.*
- *Vzdělávání a antiopresivní trénink pedagogů působících na základních školách.*

Sociální oblast:

- *Orientace na komplexně pojatá opatření.*
- *Podpora vzdělávání Romů (přípravky, podpora romských pedagogů asistentů, podpora Romů na středních a vysokých školách).*
- *Podpora zaměstnanosti Romů (důraznějším využitím nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, případně specifickými projekty).*
- *Zlepšení podmínek bydlení Romů, stejně jako jejich životních podmínek.*
- *Vyhýbat se koncentraci sociálně znevýhodněných skupin v lokalitách (například v holo-bytech).*

²⁸ NAVRÁTIL, Pavel, et al. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2003. Perspektivy sociální inkluze Romů, s. 166. ISBN 80-7178-741-8.

- V rámci „aktivních“ strategií v oblasti sociální pomoci vyvažovat „práva“ a „povinnosti“.
- Zvážit možnosti sledování informací o romském etniku státními institucemi (ke vhodnému zacílení podpůrných opatření).

Politická a občanská oblast:

- Tvorba antidiskriminační legislativy.
- Podpora zastoupení Romů ve státní správě a samosprávě.
- Vzdělávání a antiopresivní trénink úředníků státní správy a samosprávy, policistů, sociálních pracovníků, a tak podobně.
- Podpora romské politické a občanské angažovanosti.

Ostatní:

- Posilování koncepční role vládní strategie (cíle-koncepty-řešení).
- Organizovaná spolupráce vlády s nestátními neziskovými organizacemi. ²⁹

Z těchto návrhů, které jsou velmi výstižně popsány v uvedených bodech jednotlivých sfér společenského života, se dá určitě mnohé dělat. Stačí jen chtít a začít aktivně jednat. Zajisté to není otázka týdnů či měsíců nýbrž roků, ale i tak stojí zato jednou začít, tak proč ne teď.

2.3 Instituce pomáhající v sociálním vyloučení

Můžeme být rádi, že existují nejrůznější centra, instituce, celá řada organizací a jiných společenství, ve velké míře neziskových, které se snaží pomáhat, podporovat a vůbec mají snahu se zajímat a začleňovat občany (od nejmladších po nejstarší), kteří se dostali na okraj společnosti či jinak strádají (mají ztížený život), žijí v sociálně vyloučených lokalitách a podobně. V dnešní době existuje široká nabídka pomoci, na kterou se většinou bezplatně mohou občané obrátit a kde jim poradí, pomohou.

²⁹ NAVRÁTIL, Pavel, et al. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2003. Perspektivy sociální inkluze Romů, s. 179-180. ISBN 80-7178-741-8.

Určitě je dobré znát instituce, které možnou pomoc poskytují. Existují tedy centra, pod která spadají různé typy pomoci, jako jsou: azylové domy, centra denních služeb, domy na půli cesty, chráněná bydlení, kontaktní centra, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, resocializační a reintegrační programy, sociální aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociální aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociální poradenství, telefonická krizová pomoc, terapeutické komunity, terénní programy.

To byl pouze minimální výčet organizací různě zaměřené pomoci působící v rámci České republiky, kam se každý jedinec se svou individuální potřebou, může obrátit, konkrétně to jsou pak příklady známých typů organizací například:

- **Český červený kříž** – je humanitární občanské sdružení, působící zejména v oblasti humanitární, sociální a zdravotní pomoci. (www.cervenýkriz.ue)
- **Český helsinský výbor** – je nevládní nezisková organizace pro lidská práva, zabývající se zejména ochranou rovnosti a osobní svobody. (www.helcom.cz)
- **Člověk v tísni** – je obecně prospěšná společnost, která vznikla jako humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a bojuje za podporu lidských práv ve světě. (www.clovekv tisni.cz)
- **Dom, o. s.** – sdružení pro mladé lidi bez rodinného zázemí. (www.dom-os.cz)
- **Komunitní středisko kontakt** – je příspěvková organizace sídlící v Liberci, její činností je: dobrovolnictví, zajišťování volnočasových a vzdělávacích aktivit za účelem předcházet sociálnímu vyloučení ohrožených skupin obyvatel, provozuje klubovou činnost. (www.ksk-liberec.cz)
- **Linka důvěry** – jsou to pracoviště poskytující telefonickou krizovou pomoc. (www.linkyduvery.cz)
- **LRS** – je Liberecké romské sdružení, které se aktivně podílí na životě své komunity, jde o podporu a upevňování pozitivních aspektů romské identity. (www.lrs.cz)
- **Nadace Tolerance** – je nevládní nezisková organizace, jejíž členové chtějí uskutečnit pozitivní změny v demokratické společnosti občanskou aktivitou a nenásilnou, poctivou cestou. (www.ecn.cz/tolerance/)

- **Projekt šance, o. s.** – je první preventivní a humanitární program pro komerčně sexuálně zneužívané děti a mládež, oběti obchodování s lidmi. Kteří žijí v ČR v zapomenutí. (www.sance.info/index.php)

2.3.1 Instituce zabývající se volným časem dětí

Veškeré aktivity jsou většinou zastřešeny nějakou institucí, organizací či jsou vedeny povolanou osobou, například:

- školská zařízení, kam docházejí děti po vyučování, typu: školní družina, školní kluby, školní knihovny
- školská zotavovací zařízení – školy v přírodě
- mimoškolní výchovná a vzdělávací zařízení: základní umělecké školy, jazykové školy, střediska pro volný čas, DDM – domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností, kluby mládeže
- spolkové organizace a zájmové svazy a kluby, občanská sdružení
- kulturní instituce
- sportovní kluby a zařízení
- knihovny
- tak zvaná otevřená zařízení – nízkoprahová zařízení – střediska mládeže
- masově komunikační média
- rodina³⁰

Všechny tyto zařízení byť se od sebe mohou lišit svou náplní práce, mají jeden společný cíl a tím je poskytnutí kvalitního a bezpečného zázemí ve volném čase dětí a mládeže. V rámci institucí i jednotlivých kroužků jsou za vedení aktivit odpovědní pověřeni pracovníci, kteří se dětem věnují, připravují si různé hry a programy na dílčí aktivity či mají funkci pozorovací, aby se dětem nic špatného a zlého nepříhodovalo.

³⁰ JÚVA, Vladimír, et al. *Základy pedagogiky: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2001. Česká výchovně - vzdělávací soustava, s. 105-115. ISBN 80-85931-95-8.

Děti mají podle množství institucí a rozmanitosti kroužků opravdu široký výběr aktivit, kterým by se rádi věnovaly. Výběr by měl být nenásilný k přihlídnutí na věk a v neposlední řadě fyzický i psychický stav dítěte.

2.3.2 Instituce zaměřené na pomoc dětem v sociálním vyloučení

Již výše je uvedena řada institucí, které se dětmi a jejich volným časem zabývají. Nesmíme zapomínat, že tu jsou také děti ze sociálně vyloučených lokalit, které si bohužel nemohou dovolit v rámci rodinného rozpočtu svých rodičů většinu běžných kroužků, jelikož se za ně musí platit. Ty to děti, tak raději ve většině případů, nechodí nikam, poflakují se na ulici a jsou tak nejvíce ohroženou dětskou skupinou v oblasti sociálně patologických jevů.

Naštěstí ale existují zařízení, která i dětem ze sociálně vyloučených lokalit přinášejí ve své podstatě velice podnětné prostředí pro jejich zdraví fyzický i psychický vývoj a socializaci. V dnešní době jsou často otevírány zařízení nízkoprahového typu či existují organizace, které mají součástí programu také volnočasové aktivity pro děti a dospívající jedince ze sociálně vyloučených lokalit. V okolí Liberce a Jablonce nad Nisou můžeme například uvést:

- **Člověk v tísni** – je již výše uvedena obecně prospěšná společnost s cílem pomáhat lidem v krizových oblastech a podporuje dodržování lidských práv. Své pobočky má po celé České republice a to i v Liberci, kde také podporuje programy sociální integrace, kterými jsou například terénní sociální práce, pracovní poradenství, ale také doučování a volný čas, který mohou jedinci od 14 do 26 let trávit v nízkoprahových zařízení tančením, hudbou, ale také doučováním, přednáškami na aktuální téma, výlety a jinými plánovanými akcemi. Náplní nízkoprahového centra je poskytnout dětem ze sociálně vyloučeného prostředí kvalitní zázemí pro volnočasové aktivity ať sportovní, tak zájmové, ale i možnost doučování a přípravu do školy. Cílem je preventivní působení proti postupnému vylučování dětí ze společnosti na základě opakujících se neúspěchů a umožnit těmto dětem kontakt s vrstevníky, které jsou mimo tyto sociálně vyloučené lokality. (www.clovekvtsni.cz)
- **Kontakt Liberec** – je příspěvková organizace, která poskytuje služby pro občany, děti i seniory. Kontakt poskytuje volnočasové aktivity dětem,

jejichž cílem je motivace dětí z nepříznivého sociálního prostředí prostřednictvím různých činností. Na webu či přímo v sídle Kontaktu Liberec jsou popsány aktivity a jejich čas, které se během týdne provozují. Tyto aktivity pak mohou navštívit děti ve věku od 8 do 13 let. Mezi navštěvované kroužky například patří: judo, český jazyk, taneční kroužek HIP-HOP nebo AMARE ČHAVE, počítačový kroužek nebo dovedné ruce. (www.ksk-liberec.cz)

- **Kruháč** – je nízkoprahové zařízení v Jablonci nad Nisou, kde působí pod druhou největší neziskovou organizací v České republice, která poskytuje sociální služby, Diakonie českobratrské církve evangelické. Kruháč je otevřen od pondělí do pátku vždy od 13h do 18h a to pro všechny ve věku od 6 do 26let. Je zde příjemné prostředí kde si každý jedinec může zdarma zahrát různé hry (stolní fotbal, společenské hry), je zde možnost doučování, využití PC a internetu, naleznete zde podporu, radu, kontakty na pomoc i pomoc samotnou. Konají se zde přednášky, koncerty, promítání (filmový klub), výlety. (www.jablonec.diakonie.cz/nizkoprahove-zarizeni-pro-deti-a-mladez/)
- **LRS** – je Liberecké Romské sdružení, které se aktivně zabývá a podílí na životě své komunity. V rámci sdružení existují domy na půli cesty, přípravný klub pro předškolní děti, terénní sociální práce, nízkoprahová komunitní centra, která mají svá sídla v Hrádku nad Nisou, Novém Městě pod Smrkem, Náhlově, Tanvaldě a Zákupích. Společná otevírací doba je od 13h do 19h. Nízkoprahová komunitní centra jsou zaměřena na děti a mládež ve věku od 6 do 26 let a poskytují pomoc v prevenci proti sociálně patologickým jevům. Služby jsou poskytovány bezplatně a anonymně. Cílem je poskytnout sociální služby a podporu, které vedou ke zkvalitňování života dětí a mládeže, jejich základních lidských a osobních potřeb, například: výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociální terapeutická činnost, podpora v začleňování se do společnosti a mezi vrstevníky, pomoc při hledání brigády či práce, sociální poradenství. (www.lrs.cz/komunitni-centrum/)
- **V-klub Liberec** – je nízkoprahové zařízení v Liberci, které svou činností spadá pod Dům dětí a mládeže Větrník v Liberci. V-klub nabízí dětem prostory pro trávení volného času a vždy aktuální zajímavé akce bez vstupného, které jsou uveřejněny na plakátech, ve výloze klubu nebo na webu klubu. Klub je otevřený

od pondělí do pátku od 12h do 18h pro děti od 12 let. Zdarma si zde děti mohou zahrát stolní fotbal, šipky, biliard, spoustu deskových her, něco si přečíst nebo se jen relaxovat, ale také se realizovat jelikož mladým umělcům je zde k dispozici podium, hudební aparatura, data projektor a plátno. V prostorách je nově navíc možnost WI-FI připojení, také zdarma. Bližší informace jsou k dispozici na webu V-klubu. (<http://vklub.ddmlliberec.cz>)

- **Zakopanej pes** – je součástí obecně prospěšné organizace Maják, která nabízí programy primární prevence na školách a provozuje nízkoprahové kluby v Liberci - Zakopaný pes a v Novém Městě pod Smrkem pak klub Voraz. Zakopanej pes nabízí pomoc mladým lidem ve věku od 11 do 26 let, které jsou ve společnosti ohroženi sociálně patologické jevy. Klub je otevřen každý čtvrtek od 13:30h do 17h, kde si děti mohou popovídat s lektory z Majáku nebo si udělat domácí úkoly při kterých se mohou zeptat na látku, které nerozumí. V pátek je klub otevřen od 16h do 21h, kdy jsou pro návštěvníky připravené programy pro pobavení i zamyšlení. Další informace naleznete na www.majakops.cz/zakopanejpes/.

2.4 Děti a jejich socializace

Nyní se přiblížíme těm, o které tu jde především, a to jsou děti, dospívající mládež. Abychom jim porozuměli, musíme se zaměřit na určitá fakta, která nám pomohou sjednotit a utříbit potřebný vhled do této problematiky.

Vybranými způsoby chování totiž můžeme dosáhnout zdravějšího dospívání dětí. Celkově lze zlepšit správným působením pozitivní přístup jedince k vnímání kultury, do které se narodil, k národní identitě, kterou sdílí, ale i zaujetí pozitivního přístupu k sobě samému a v neposlední řadě podpořit vstup do společnosti a proces socializace. „Jinak řečeno, jsme – svými postoji a svým jednáním – pro dítě šancí, dobrodiním, ale také ohrožením či neštěstím.“³¹ To by měl mít každý na paměti.

³¹ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2004. Závěrem: Dítě v osobnostním pojetí - nároky na profesionalitu a ctnosti učitele, s. 219. ISBN 80-7178-888-0.

Velkou roli při práci s dětmi hrají jejich potřeby, které se od sebe liší vzhledem k prostředí, ve kterém vyrůstají. Děti z běžných socializovaných rodin, které mají k dispozici podnětné rodinné zázemí, budou mít jinak nastavené priority, hodnoty a potřeby uspokojení, než děti, které vyrůstají v sociálně znevýhodněném prostředí. Již Abraham Maslow (1908-1970) věděl, že specifické lidské potřeby motivují naše chování. Maslow dále rozlišuje lidské potřeby, které jsou na nižší úrovni potřeb, těmi jsou fyziologické potřeby a pocit bezpečí, a na vyšší potřeby, kterými je náležití/láska, úcta, v nejvyšší B-úrovni je seberealizace a vrcholové zážitky (této úrovně však nemusí všichni dosáhnout).³²

Když si představíme běžné dítě, které má dobré rodinné zázemí a tím také uspokojeny základní fyziologické potřeby, bude ve společnosti fungovat jinak než dítě ze sociálně znevýhodněného prostředí. To je mnohdy rádo, že vůbec na nějaké nižší úrovni své fyziologické potřeby v rámci svého života a rodinně, ve které vyrůstá, uspokojí. Pak pro něj uspokojování dalších cílů nemusí mít takovou váhu a tyto děti pak upadají ještě hlouběji na dno sociální vyloučení za podpory sociálně patologických jevů.

Proto bychom neměli přehlížet tato důležitá fakta, ale snažit se aktivně zapojovat a pomáhat dětem ze sociálně znevýhodněných prostředí a pokud možno co nejsmyslněji využívat jejich čas k užitku jejich i celé společnosti.

Kdybychom měli shrnout tuto kapitolu, jedná se zde především o to, aby si každý uvědomil, jakou práci dá dítěti jeho samotný existenční vývoj a že ne vždy k tomu má tolik potřebné zdravé sociální klima do kterého se narodí. Když dítě vyrůstá v sociálně příznivém prostředí fungující rodiny, pak se nám jeví, jako samozřejmé, že nejspíš nebude mít větší psychické bloky, bude se chovat slušně a na sobě bude mít čisté oblečení, do školy či na kroužky chodit s řádně připravenými a nezbytnými pomůckami. Dále by se měly děti chovat podle určitých společností přijímaných vzorců chování.

Bohužel svět nefunguje na bázi pozitivních a příkladných modelů, jak by to mělo být, jak je to správně, ne každý jedinec má možnost zcela zdravého vývinu podle nastavených definic. To znamená, že pouze teoretickým nastudováním nelze hodnotit jednotlivé aspekty

³² DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Vydání páté. Praha: Portál, s. r. o., 2008. Holistická teorie, s. 137-141. ISBN 978-80-7367-505-9.

v chování dětí, ale je za potřebí velké dávky pozornosti, pochopení, tolerance a chuti s nimi pracovat, poznávat je a nenásilnou formou vytvářet a tvarovat jejich hodnoty a postoje, tak aby si je osvojily za své.

Děti totiž nemohou za to, do jakého sociálního prostředí se narodí a co víc, když se od sebe liší ještě navíc například: kulturou, náboženstvím, etnickým původem, barvou pleti, jazykem, oblékáním, ale především výše zmíněnými hodnotami a postoji. Dále na ně má velký vliv motivace, kterou v nich rozvíjí či tlumí pečující osoby. Jestliže dítě nemá doma potřebný vzor chování, který je v souladu s normami dané společnosti pak od něj takové chování nemůže chtít, jako samozřejmé. Pro pochopení tohoto tématu nám v dnešní době může být multikulturní výchova.

Multikulturní výchova do jisté míry řeší problematiku integrace a inkluze znevýhodněných skupin, vzájemnou toleranci a respektování lišících se specifík, vždy za podmínek nenarušené obvyklé vyrovnanosti v soužití mnoha lidských společenství.³³

Nesmíme opomenout, že jedním z hlavních cílů vzdělávací soustavy by měla také být výchova k partnerství, spolupráci, solidaritě a to v evropské i globalizující společnosti. To tedy znamená, že má: „*usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství nejen druhých lidí, ale i jiných národů, jazyků, menšin a kultur. Člověk má být schopen přijmout a respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi a kulturami dnešního propojeného světa*“.³⁴

Pojem multikulturní společnost (interkulturní společnost), a tak i multikulturní výchova (interkulturní výchova), mají v dnešním světě své místo a do budoucna snad jen samé pozitivní výhledy na rozvoj, jakožto samostatných vědních disciplín. Ačkoliv každá společenství ve světě mají jiný přístup a jinak nahlíží na otázku multikulturalismu, věřme, že se co nejdříve ve školách i mimo ni povede vést děti k toleranci a vymizí rasistické chování. Do budoucna snad bude svět čím dál víc propojen soužitím a porozuměním všech bytostí

³³ KALEJE, Martin, Jan Knejp, et al. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. Sociální a multikulturní aspekty v kontextu edukace romských žáků, s. 109. ISBN 978-80-7368-708-3.

³⁴ ŠIŠKOVÁ, Tatjana, et al. *Výchova k toleranci a proti rasismu: Multikulturní výchova v praxi*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Portál, s. r. o., 2008. Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie, s. 41. ISBN 978-80-7367-182-2.

žijících na něm, namísto intolerance, i když víme, že změna postojů a hodnot lidí bude z hlediska generativního vývoje, nějakou dobu trvat.

Nesmíme zapomínat, že: „*Vztah k dítěti je něčím, co má svá úskalí, vývoj, své šance i problémy, jež je třeba řešit. Vztah k dítěti je ve svém vývoji významným aspektem objevování člověka člověkem, a to s dalekosáhlými důsledky.*“³⁵

2.4.1 Pedagogika volného času a hrozba sociálně patologických jevů

Dnešní společnost připisujeme volnému času významný důraz vzhledem k tomu, že nám pomáhá obnovovat pracovní schopnosti, může směřovat mladé lidi i dospělé ke kulturnímu rozvoji a obohacovat osobnost každého člověka.

Řekneme-li volný čas, myslíme pak ten čas, který nám zbude po odečtení základní časové dotace na běžné denní úkony, kterými jsou například: spánek, základní hygienické návyky, čas na příjem potravy a vylučování, práce spojená s chodem domácnosti, čas strávený cestou do zaměstnání či školy a ta část času kterou v jednotlivých institucích strávíme. Je to také ta část, ve které je člověk uvolněn od povinností pracovních, společenských i rodinných.

Volný čas je také často ohraničen významem, který plní. Obvykle zahrnuje pojmy, jako je regenerace, rekreace, relaxace, zábava, sport, nějaká umělecká, zájmová činnost či zájmové vzdělávání nebo dobrovolná společensky prospěšná činnost (rozvojová), prevence, kompenzace. Důležitou vlastností volného času je také to, že se jedná o činnost, kterou *mohu, ale nemusím* vykonávat.

Ve Volném čase dětí probíhá rozvoj všech stran osobnosti nepřetržitě a vývoj není přerušen, což znamená, že i ve volném čase pokračuje cílené formování osobnosti.³⁶

³⁵ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2004. Dějiny dítěte, dějiny dětství, s. 15. ISBN 80-7178-888-0.

³⁶ VESELÁ, Jana. *Jak ve volném čase? Projekty her pro volný čas dětí a mládeže*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. Činnosti ve volném čase, s. 5-9. ISBN 80-7041-146-5.

Pedagogika volného času je v podstatě výchova k volnému času a výchova v něm, která v sobě skrývá odezvu na samotný volný čas. Výchovu k volnému času můžeme považovat za klíč pro vstup k novým možnostem aktivit a růstu člověka, jako hnací sílu, která veškeré snaze dává směr a hybnost.

Úkolem pedagogiky volného času je najít prostředky a cesty, jak naučit jednotlivce využít volného času. Měla by také podněcovat a probouzet zájmy, informovat o možnostech správného využití volného času, vytvářet proto vhodné podmínky, vypracovat opatření k ochraně dětí před ohrožením sociálně patologických jevů a života samotného a svým způsobem ovlivňovat společenské trendy.

Cílem pedagogiky volného času je rozbor dosavadního vývoje pojmů (jako je: odpočinek, rekreace, zábava, sport, umělecká činnost,...) a vnést do nich nové světlo, dynamiku, děti a mládež tak vést k tomu, aby se za pomoci rodičů, učitelů, vychovatelů, lektorů a jiných osob, následně i samostatně, učili svobodně volit ty nejvhodnější aktivity, které budou schopni zvládat a budou ve prospěchu jim samotným tak i jejich sociálnímu okolí, společnosti a v neposlední řadě přírodě.³⁷

Pedagogika volného času se zabývá časem mimo školní vyučování, v němž neprobíhá žádné další pro dítě povinné systematické vzdělávání a kdy dítě neplní své povinnosti a nenaplnuje základní potřeby biologické, hygienické a podobně. Znamená to, že jedinec svobodně volí svou činnost, a to na základě svých zájmů, momentálních nálad a pocitů.

Způsob využívání volného času je i do jisté míry ukazatel životního stylu, každého jedince a zahrnuje převážně hodnotovou orientaci. Význam mimoškolní výchovy je právě v utváření zdravého a společensky přijatelného hodnotového systému, dále se snaží životní styl formovat, rozvíjet spektra zájmů, důležitá je socializace a organizace času i činnosti. V tom má být dětem nápomocno zázemí, hodnotová orientace a životní způsob rodiny. Velkou roli také hrají vztahy ať už právě rodinné, tak mezi dítětem, rodičem a vychovatelem, vychovateli mezi sebou, tak jak děti mezi sebou a dalšími subjekty.

Bohužel volný čas nepředstavuje jen příjemné pocity z dobře stráveného a využitého času, můžeme se cítit šatně, protože toho času máme málo, někdy ho nemáme vůbec, nejsme

³⁷ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2004. Vstupujeme do zajímavé a významné oblasti, s. 17-18. ISBN 80-7178-927-5.

spokojení, jak volný čas trávíme, někdy nemáme co dělat a nudíme se nebo nám chybí dostatek prostředků, jak své představy o volném čase realizovat.

V dnešní době mají děti volného času relativně hodně a právě u nich to můžeme brát, jako rizikový faktor. Narůstající množství volného času dětí naneštěstí neroste s jeho kvalitou a to může mít za následek vznik sociálně patologických jevů. Proto by měla mít společnost, ale především rodina, zájem o to, jak děti svůj volný čas tráví. Velký vliv na využívání volného času u dětí má sociální prostředí.³⁸

Sociální patologie není samostatný vědní obor, jde o souborné označení nezdravých, neobvyklých a především všeobecně nežádoucích jevů. Tyto jevy pak studuje a popisuje řada vědních disciplín, například: psychologie, sociologie, medicína, etopedie a jiné. Jednotlivé dílčí disciplíny se dále zabývají vznikem a činiteli, které konkrétně vedli k samotnému vzniku sociálně patologických jevů. V neposlední řadě se zabývají uplatněním ochranných a nápravných postupů, jejichž cílem je odstraňování těchto nežádoucích jevů ze společnosti. Sociální patologie se tedy zabývá takovým chováním, které společnost označuje za nežádoucí.³⁹

Sociálně patologickým jevem se běžně rozumí chování jedince, které se podobá hlavně nezdravému životnímu stylu, nedodržováním či porušováním sociálních norem, ale i zákonů, předpisů a morálních hodnot, dále je to chování a počínání, které směřuje k ničení zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije či pracuje, a následně k osobním, skupinovým nebo společenským poruchám a deformacím.

³⁸ PÁVKOVÁ, Jiřina, et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Vydání třetí. Praha: Portál, s. r. o., 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

³⁹ FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vydání první. Praha: Grada, 2009. Základní pojmy sociální patologie a deviace, s. 13-14. ISBN 978-80-247-2781-3.

Sociálně patologický jev není náhodný, ale má svůj vznik, průběh, původ, následky, a je součástí prostředí, ve kterém vyvstal.⁴⁰

K sociálně patologickým jevům inklinují většinou jedinci, kteří mají nějaký problém v určité oblasti společenského života, například: nevědí, jak naplnit a využít svůj volný čas, chování jednotlivců v rámci své osoby či celé skupiny, dále zdraví a jeho vliv na vývoj osobnosti, psychické (duševní) zdraví, rodina a rodinné zázemí, ve kterém vyrůstají, sociální zdatnost, škola, práce, primární vztahy mezi vrstevníky v daných skupinách, v neposlední řadě s návykovými látkami a závislostmi.⁴¹

Děti také mohou být ovlivněny masmédií a násilím ve společnosti, na které se neustále upozorňuje či se uměle vytváří v různých filmech, videoklipech a podobě, nežádoucí vzory chování pak děti přebírají za své a ztotožňují se s nimi.⁴²

Mezi sociálně patologické jevy tedy může zahrnout kriminální chování a jednání v rozporu se zákonem, prostituci, gamblerství, šikanu a agresi, psychická onemocnění, náboženský fanatismus, drogovou závislost (lehké, tvrdé drogy: kokain, cigarety, alkohol, různé prášky...) a nedrogovou závislost (anorexie, bulimie, patologické nakupování...), nezdravý životní styl a sociální prostředí.

Naproti těmto již tolikrát zmiňovaným sociálně patologickým jevům, stojí její samotná prevence, bez které by společnost jen těžko mohla existovat. Prevenci můžeme dělit na tři skupiny: primární, sekundární a terciární. „*Primární prevenci sociálně patologických jevů rozumíme koncepční, komplexní, cílený, plánovitý, flexibilní a efektivní soubor opatření, odborných činností a nabídek, zaměřených na posilování a rozvoj společensky žádoucích postojů, hodnot, zájmů, forem zdravého životního stylu, chování a jednání jednotlivců*

⁴⁰ POKORNÝ, Vratislav; TELCOVÁ, Jana; TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Vydání třetí. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r., s., 2003. Sociálně patologické jevy, s. 9. ISBN 80-86568-04-0.

⁴¹ POKORNÝ, Vratislav; TELCOVÁ, Jana; TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Vydání třetí. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r., s., 2003. Činitelé vztahující se k riziku vzniku sociálně patologických jevů, s. 25. ISBN 80-86568-04-0.

⁴² MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2003. Společenský kontext delikvence mládeže, s. 100-105. ISBN 80-7178-771-X.

i skupin.“ Dále máme sekundární prevenci, která už je zaměřena na určitou rizikovou skupinu ohroženou negativními jevy a má za úkol informovat o možných následcích negativního počínání. Třetí je tu terciární prevence neboli péče, která se zabývá přímo postiženým jedincem, skupinou a snaží se o zmírnění následků či jeho úplného zastavení a léčbou.⁴³

Pedagogika volného času je zahrnuta do primární prevence, kdy samotný volný čas a jeho správné a smysluplné využití brání vůbec samotnému vzniku sociálně patologických jevů.

2.4.2 Volnočasové aktivity, jako jeden z nástrojů prevence sociálně patologických jevů

Volnočasové aktivity jsou tedy ty aktivity, které využíváme ve volném čase, jako jakýsi způsob odpočinku.

Volnočasových aktivit může být celá řada. Někdo odpočívá rád aktivně a věnuje se nejrůznějším druhům sportu někdo má rád umění, zpěv, tanec, učí se novým věcem, rybaří, táboří, cestuje, poznává nové věci, čte knihy, a tak dále. Sportovní aktivity se následně ještě mohou dělit na indoorové a outdoorové neboli prováděné venku či uvnitř, kdy ty venkovní se odehrávají většinou v přírodě a vnitřní v krytých halách a tělocvičnách. Je jedno, kterou volnočasovou aktivitu si každý vybere, jde pouze o to, aby volnočasová aktivita naplňovala pozitivně toho daného jedince, který si ji vybral, byla v souladu se zdravým životním stylem a společenskými či kulturními hodnotami.

V dnešní době, kdy dospělí (rodiče) stráví v zaměstnání velkou část svého času, jejich děti po škole mají času hodně a mnohdy nemají, co na práci a tak se může stát, že se přidají do nějaké party, kde mohou propadnout nejrůznějším sociálně patologickým jevům. Mnoho z nich se také odebírají do ústraní a sedí hodiny doma před televizí nebo počítačem či se jen tak válí a to jim na psychickém ani fyzickém rozvoji moc nepřidá a především to má daleko do zdravého životního stylu.

⁴³ POKORNÝ, Vratislav; TELCOVÁ, Jana; TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Vydání třetí. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r., s., 2003. 186 s. ISBN 80-86568-04-0.

Naštěstí má společnost obecně zájem o zdravý vývoj dětí ve všech směrech a smyslech jejich rozvoje. Děti tak mají možnost výběru mezi nejrozličnějšími druhy aktivit, které ve svém volném čase mohou provozovat.

Velice úspěšně fungují různé kroužky, kde si děti mohou vybrat z velké škály nejrozličnějších zaměření a aktivit, například:

- výtvarné kroužky a dílničky, kde se děti učí pracovat s barvami a výtvarnými potřebami (štětci, nůžkami, lepidlem, kreslicími potřebami...), přírodními i umělými materiály, což posilují jejich jemnou motoriku
- sestavují se programy na daná témata, kde si děti mohou trénovat své smysly v rámci environmentální výchovy a kooperaci ve skupině, jsou krátkodobé i dlouhodobé, mezi dlouhodobé prázdninové akce můžeme zahrnout tábory
- umělecké kroužky pak mohou být zaměřené na zpěv, různé taneční formy a hry na hudební nástroje
- nejširší záběr zde představují sportovní aktivity, které jsou navíc rozděleny na indoorové a outdoorové sporty, například:
 - indoorové sporty: hry prováděné v tělocvičně, hale a všeobecně krytých prostorách (gymnastické hry a hry na nářadí, honičky, závodivé, napodobivé hry, překážkové dráhy, veselá cvičení, kontaktní i bezkontaktní či exotické hry...) ⁴⁴, dále fitness, klubové hry, umělé horolezecké stěny
 - outdoorové sporty: hry prováděné především venku na čerstvém vzduchu v přírodě (jízda na kole, kolečkových bruslích, také míčové a jiné kooperativní hry ve skupině, turistika, přírodní horolezecké stěny, vodácké výpravy - rafting, lanová centra – vysoká, nízká lana, zimní sporty...)

Pro děti je v jejich celkovém rozvoji osobnosti v neposlední řadě důležitá a tolik zmiňovaná hra, která je i jedním z jejich hlavních činitelů a náplní volného času. Podle

⁴⁴NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry v tělocvičně*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2001. Dobrodružné činnosti v tělocvičnách a v halách, s. 20-27. ISBN 80-7178-555-5.

J. Veselý je: „*Hra jako náplň dětství. Její účastníci v ní žijí intenzivním životem, vkládají do ní všechny své možnosti, rozum a cit.*“⁴⁵

Hry jsou prvkem všech druhů i typů vykonávaných aktivit ve výchově, které se odehrávají mimo vyučování, v odpočinkových a rekreačních aktivitách mají neměnné místo. Mají vliv na vývoj osobnosti a to po všech jeho stránkách, ovlivňují biologický, psychický a sociální růst jedince. Povzbuzují motorickou aktivitu, podněcují získávání zkušeností, nových poznatků, dovedností, rozvíjí schopnosti dětí a jsou doprovázeny většinou kladnými pocity, vzrušením, radostí z činnosti a zážitkem, způsobují uvolnění a zbavování negativních emocí. Jelikož probíhají především ve skupinách či dvojicích, hrají významnou roli při socializaci, kdy se děti učí zapojovat do vzniklých skupin, podřizují se pravidlům her a přebírají za své pravidla sociální koexistence.⁴⁶

Nesmíme zapomenout, že hra by měla obsahovat výzvu k dílčí činnosti, být přitažlivá a motivovaná tak, aby nás lákalo si ji zahrát, s určitými a předem stanovenými pravidly, pro jasně danou věkovou skupinu, proto také vyžaduje upřesnění časové dotace a místa, ve kterém se bude odehrávat a musí být v souladu s fyzickou, psychickou a emocionální bezpečností.⁴⁷

Volnočasové aktivity dětí můžeme shrnout do široké palety nabídek efektivního využívání volného času, který podporuje zdravý vývoj jedince, ale i skupiny, rozvíjí dovednosti, formuje hodnoty a postoje v souladu se zdravým životním stylem a s důrazem na sociální blaho obecně.

⁴⁵ VESELÁ, Jana. *Jak ve volném čase? : Projekty her pro volný čas dětí a mládeže*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. Hra jako náplň dětství, s. 9. ISBN 80-7041-146-5.

⁴⁶ PÁVKOVÁ, Jana, et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Vydání třetí. Praha: Portál, s. r. o., 2002. Výchovné a vzdělávací činnosti v době mimo vyučování, s. 89. ISBN 80-7178-711-6.

⁴⁷ FRANC, Daniel; ZOUNKOVÁ, Daniela; MARTIN, Andy. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Vydání první. Brno: Computer Press, a. s., 2007. Použití her, s. 67. ISBN 978-80-251-1701-9.

3 Praktická část

3.1 Žádost o poskytnutí dotace z Grantového fondu Libereckého kraje na rok 2010 a realizace programu: G-24 Podpora prevence kriminality 2009

3.1.1 Dotace z Grantového fondu, jako možnost podpory volnočasových aktivit pro dospívající jedince ze sociálně a kulturně vyloučených lokalit.

Jak je již uvedeno v teoretické části této práce, ačkoliv pro volný čas dětí se snaží různé instituce i organizace dělat opravdu mnoho a na tomto základě neustále vzniká celá řada různých kroužků, programů, které pomáhají k všestrannému rozvoji dětského potenciálu, fyzické i psychické kondice a navádí celkově ke zdravému životnímu stylu, nesmíme zapomenout na jeden fakt, kterým je finanční stránka věci, kterou si tyto instituce a organizace za svou práci účtují. Většina kroužků je zastřešena DDM či organizacemi, kde naleznete pro děti přímo pozoruhodný vyžití volného času v podobě zajímavých a různorodých aktivit, na které jsou ale potřeba peníze, formou účastnického poplatku, což znamená, že nejsou zcela zdarma a tudíž si je nemohou všichni rodiče pro své děti dovolit. Toto je fakt, který nelze přehlížet.

Na jednu stranu je to rozumné, protože provoz a s ním spojeny další výdaje musí být nějakým způsobem uhrazeny a v dnešní době, bohužel, není úplně vše zcela zdarma. Proto bych ráda poukázala na alternativu ve formě využití dotací z Grantových fondů, které pomáhají finančně podporovat a realizovat aktivity všeho druhu, aniž by děti musely za jejich účast něco platit. Právě toto je jedním z hlavních důvodů, proč je dobrá pomoc Grantových fondů, především k využití peněz na aktivity pro děti ze sociálně vyloučeného a nepodnětného prostředí, které na hrazení kroužky peníze nemají.

Tím, že je dětem poskytnuta možnost trávit aktivně svůj volný čas v rámci skupiny podobně starých vrstevníků, z níž také vyplývá podpora jejich socializace, mají tyto děti mnohem větší šanci na postup v již zmíněné a důležité hierarchii potřeb (A. Maslow) pro svůj osobní růst ve svém životě.

Pomocníkem pro jedince, kteří chtějí pracovat a pomáhat dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí je grant, který je často brán jako peněžní účelový dar. Grant je slovo pocházející z anglického jazyka a jeho význam znamená účelový příspěvek, dar či podporu na veřejně užitečný záměr, který se zpravidla nabývá ve veřejné soutěži na principu předloženého projektu. Zatímco v USA a v Velké Británii je obsah slova grant rozšířenější a pojímá i soukromou dobročinnost, v ostatní Evropě se jím obvykle míní přispění na vědecký, výzkumný, případně i kulturní projekty, poskytované institucemi.

Grantová agentura je instituce, která prostřednictvím soutěže o granty pomáhá různým vědeckým, technickým, kulturním, vzdělávacím nebo jiným obecně užitečným projektům. Grantové agentury jsou například státní, ty člení veřejné prostředky státního rozpočtu, mohou být také součástí nadací a jiných veřejných i soukromých institucí.

Grantová přihláška se nejdříve předkládá *poskytovateli* na určeném formuláři a ve stanoveném termínu. Pokud je projekt přijat, stává se žadatel *řešitelem* tohoto grantu, a jestliže jej podával skrze nějaké instituce, stává se právě ta instituce jeho *nositelem*; jestliže je však podán fyzickou osobou, pak je sama také jeho nositelem.

Grantová soutěž má stanovená pravidla, nositel ručí za účetní správnost a řešitel za to, že projekt úspěšně a řádně realizuje. O vývoji a výsledku projektu se předkládají průběžné zprávy, které poskytovatel grantu zhodnotí. Běžně si nárokuje také právo průběh projektu pozorovat a dohlížet nad ním.⁴⁸

Součástí praktické části je vyplněný formulář „Žádost o poskytnutí dotace z Grantového fondu Libereckého kraje na rok 2010“: viz příloha. Na jeho základě proběhl celý program G-24 Podpora prevence kriminality 2009 v roce 2010, a který zároveň obsahuje veškeré náležitosti, které byly potřeba uvést, aby program mohl být realizován.

⁴⁸ ŠEDIVÝ, Marek; MEDLÍKOVÁ, Olga. *Úspěšná nezisková organizace*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. 160 s. ISBN 972-80-247-2707-3.

3.1.2 Program: G24- Prevence kriminality 2009

Náplní programu byla realizace sportovních aktivit pro mládež ohroženou sociálním vyloučením.

Spolupracujícími organizacemi bylo Komunitní centrum pro národnostní menšiny v Zeleném údolí (Centrum sociálních služeb Jablonec nad Nisou p. o.), a nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Kruháč (Diakonie ČCE- středisko v Jablonci nad Nisou), Prostory o. s.

Cílovou skupinou je mládež ohrožená sociálním vyloučením ve věku 8-18 let, činnost je zaměřena na sociálně vyloučené lokality Za Plynárnou a Zeleným údolí, a na rizikovou lokalitu Dlouhá, Revoluční v Jablonci nad Nisou. Ve všech těchto lokalitách se jedná převážně o romskou mládež pocházející často z rodin, pro které je typická vysoká zadluženost, nízká vzdělanost a dlouhodobá nezaměstnanost. Děti vyrůstají v nepodnětném prostředí, v rodinách nejsou vedeny k aktivnímu způsobu trávení volného času, navíc se často nemohou do mimoškolních aktivit zapojit i z finančních důvodů.

Cíle projektu byly stanoveny zadavatelem grantu. Vyhodnocení programu čili jeho následnou evaluaci provedla na základě pozorování a vlastních zkušeností získaných během aktivní pomoci při realizaci projektu studentka Pedagogiky volného času z Technické univerzity v Liberci, Renata Šantorová.

- C1: udržení a rozšíření stávajících aktivit, navázání spolupráce s dalšími organizacemi
- C2: motivace k smysluplnému trávení volného času a k aktivnímu životnímu stylu obecně
- C3: posilování pozitivních vzorců chování, respekt k pravidlům, zvládání konfliktních situací, práce s emocemi a podobně
- C4: zvyšování sebevědomí na základě získávání a zvládání nových dovedností
- C5: prevence sociální exkluze, zvyšování vzájemné tolerance

Náplň projektu

Sportovní aktivity jsou touto formou realizovány od r. 2008 v Jablonci nad Nisou, kdy bylo v Zeleném údolí vybudováno víceúčelové hřiště. Pravidelně se tu začala scházet skupina dětí, která se věnovala florbalu, basketbalu, volejbalu a dalším pohybovým aktivitám, v zimě se činnost přesunula do školní tělocvičny. Stejným způsobem fungovala další skupina v lokalitě Dlouhá, Revoluční též v Jablonci nad Nisou. V loňském roce 2009 byla navázána spolupráce se studenty pedagogiky volného času, v říjnu 2009 bylo otevřeno NZDM Kruháč (provozovatel Diakonie ČCE) v lokalitě Dlouhá, Revoluční, což umožňuje další rozšíření aktivit.

Od začátku je projekt postaven na práci neziskových organizací, které v lokalitách dlouhodobě působí, a na spolupráci se studenty TUL. Tento model bude udržován i nadále, děti se budou scházet 1x týdně pod vedením osob z o. s. Prostory - (Zelené údolí) a NZDM - Kruháč (Dlouhá, Revoluční), které s dětmi pracují průběžně, mohou tedy tyto aktivity propojit s další prací s klienty, kdy kolektivní sporty slouží jako modelové situace pro nácvik a posilování některých sociálních, ale i kognitivních dovedností, nejsou tedy zaměřeny výhradně.

Na programu se podílí studenti pedagogiky volného času z liberecké univerzity a pracovníci již zmíněných organizací (ze Zeleného údolí a Kruháče). Aktivity jsou plánovány na 2,5 hodiny týdně (1h pro děti do 12 let, 1,5h pro starší), v případě nepříznivého počasí a v zimě jsou opět využívány prostory školní tělocvičny, v průběhu projektu se počítá s 2-3 turnaji a sportovními hrami během prázdnin.

Spolupráce se studenty pedagogiky volného času umožňuje rozšíření aktivit o netradiční a méně obvyklé sportovní hry (lakros, ringo, atd.). Na tomto základě chceme navázat spoluprací s dalšími organizacemi pracujícími s mládeží (např. DDM Vikýř), případně školami, a to formou společných tréninků nebo přátelských zápasů. Tímto způsobem bychom chtěli alespoň částečně přispět k prevenci sociální exkluze cílové skupiny a snižování předsudků ze strany majoritní společnosti.

Součástí projektu je i dovybavení obou lokalit – nákup venkovního pingpongového stolu pro Komunitní centrum, doplnění materiálu jako florbalové míčky, pingpongové pálky atd. a nákup vybavení na netradiční sporty (lakros, ringo).

Harmonogram

Květen – červen: pravidelné sportovní aktivity, nákup materiálu

Červenec – srpen: jednorázové akce

Září – prosinec: pravidelné sportovní aktivity
+ jednorázové akce

Rozpočet

Odměny 6 pracovníků (DPP, 150 Kč/h)	63 000 Kč
Pingpongový stůl outdoor (+ síťka)	11 000 Kč
Sada lakros	5 000 Kč
Drobné sportovní vybavení (míčky, pálky)	2 000 Kč
Ceny do soutěží (max. 500 Kč/osoba)	3 000 Kč
Vstupné do sportovních zařízení (250 Kč/h)	8 000 Kč
	92 000 Kč

Vyhodnocení rozpočtu

Hodnocení bude provedeno podle počtu účastníků, pravidelnosti docházky a podle počtu doprovodných akcí, zvláště budou vyhodnoceny akce, do kterých se podaří zapojit další organizace pracující s mládeží.

3.2 Popis projektu sportovních aktivit pro rok 2010 v lokalitě Dlouhá a Revoluční v Jablonci nad Nisou ve spolupráci s NZDM Kruháč

Popisovaný projekt se týká pouze lokalit, ohrožených sociálním vyloučením, Dlouhá a Revoluční v Jablonci nad Nisou, který proběhl ve spolupráci s nízkoprahovým zařízením Kruháč působícím pod vedením Diakonie ČCE. Kromě studentky z oboru Pedagogiky volného času z TUL byl kroužek veden v první řadě panem Mgr. Pavlem Novákem, který je zaměstnancem NZDM Kruháč. Sportovní aktivity tak byly součástí práce probíhající s klienty, kteří docházejí více méně pravidelně do NZDM.

Termín konání, studentka spolupracovala na projektu několik dní a to v měsících:

- květen – červen 2010
- říjen – prosinec 2010

Sportovní aktivity probíhaly pravidelně každý týden ve čtvrtek vždy od 15:30h do 18h. Tato doba byla vyhraněna pro děti (dívky i chlapce) ve věku od 8-18 let.

Ve dnech, kdy se studentka sportovních aktivit nemohla zúčastnit, byla její absence omluvena a to na základě povinností v rámci školních povinností. Další dny, které ve výše uvedeném termínu nebyly realizovány, pak byly zrušeny z důvodu malé účasti dětí na kroužku sportovních aktivit nebo z nepřítomnosti Mgr. Pavla Nováka z důvodu účasti na povinném školení.

Jednotlivé aktivity byly vybírány po domluvě mezi oběma vedoucími osobami a k přihlédnutí žádostí dětí o zájem aktivit. Především se pak vybíraly aktivity podle místa, kde probíhaly (hřiště, tělocvična) a možností vybavení.

Cíle projektu:

Cíle programu jsou uvedeny výše. Jednotlivé cíle projektu pak vycházejí z požadavků, které jsou stanoveny v návrhu vypsáném zadavatelem o Grantovou dotaci.

C1: motivace k smysluplnému trávení volného času a k aktivnímu životnímu stylu
obecně

C2: posilování pozitivních vzorců chování, respekt k pravidlům, zvládání konfliktních situací, práce s emocemi a podobně

C3: zvyšování sebevědomí na základě získávání a zvládání nových dovedností

C4: prevence sociální exkluze, zvyšování vzájemné tolerance

Pracovní výkaz - Sportovní aktivity 2010 – NZDM Kruháč (lokalita Dlouhá, Revoluční) Jablonec nad Nisou.

Jméno: Renata Šantorová

Tabulka 1: Pracovní výkaz, květen 2010

Datum	Činnost	Počet účastníků	Čas	Celkem
06.05. 2010	Poslední úpravy a řešení organizační struktury věcí spojených s kroužkem volnočasových aktivit.			
13.05. 2010	<u>Prostor:</u> hřiště <u>Organizace:</u> ve skupinkách <u>Aktivita:</u> florbal, frisbee, badminton	14	15:30 – 18	2,5
20.05. 2010	<u>Prostor:</u> hřiště <u>Organizace:</u> ve skupinkách <u>Aktivita:</u> fotbal, badminton, skok přes švihadlo	16	15:30 – 18	2,5
Celkový počet hodin				5

Tabulka 2: Pracovní výkaz, červen 2010

Datum	Činnost	Počet účastníků	Čas	Celkem
03.06. 2010	<u>Prostor:</u> tělocvična <u>Organizace:</u> ve skupinkách <u>Aktivita:</u> florbal, fotbal, vybíjená, volejbal	10	15:30 – 18	2,5
10.06. 2010	<u>Prostor:</u> tělocvična <u>Organizace:</u> ve skupinkách <u>Aktivita:</u> florbal, fotbal, vybíjená, skok přes švihadlo	12	15:30 – 18	2,5
17.06. 2010	<u>Prostor:</u> tělocvična <u>Organizace:</u> ve skupinkách <u>Aktivita:</u> fotbal, florbal, badminton, míčové hry	15	15:30 – 18	2,5
Celkový počet hodin				7,5

Tabulka 3: Pracovní výkaz, říjen 2010

Datum	Činnost	Počet účastníků	Čas	Celkem
14.10. 2010	<u>Prostor:</u> tělocvična <u>Organizace:</u> ve skupinkách <u>Aktivita:</u> florbal, fotbal, basketbal, běh na čas	15	15:30 – 18	2,5
21.10. 2010	<u>Prostor:</u> tělocvična <u>Organizace:</u> ve skupinkách <u>Aktivita:</u> florbal, vybíjená, volejbal	11	15:30 – 18	2,5
Celkový počet hodin				5

Tabulka 4: Pracovní výkaz, listopad 2010

Datum	Činnost	Počet účastníků	Čas	Celkem
11.11. 2010	<u>Prostor</u> : tělocvična <u>Organizace</u> : ve skupinkách <u>Aktivita</u> : opičí dráha, vybíjená, basketbal	14	15:30 – 18	2,5
18.11. 2010	<u>Prostor</u> : tělocvična <u>Organizace</u> : ve skupinkách <u>Aktivita</u> : florbal, vybíjená, volejbal, skok přes švihadlo	25	15:30 – 18	2,5
Celkový počet hodin				5

Tabulka 5: Pracovní výkaz, prosinec 2010

Datum	Činnost	Počet účastníků	Čas	Celkem
02.12. 2010	<u>Prostor</u> : tělocvična <u>Organizace</u> : ve skupinkách <u>Aktivita</u> : florbal, vybíjená, skok přes kozu, běh na čas	10	15:30 – 18	2,5
09.12. 2010	<u>Prostor</u> : tělocvična <u>Organizace</u> : ve skupinkách <u>Aktivita</u> : florbal, vybíjená	12	15:30 – 18	2,5
20.12. 2010	Proběhla poslední závěrečná akce programu G-24, během níž se odehrál turnaj ve vybíjené mezi dětmi z lokality Zeleného údolí a NZDM Kruháč z Jablonce nad Nisou. Děti měly možnost vyhrát hodnotné ceny.	30	15 – 18	3
Celkový počet hodin				8

Celkový počet hodin strávených s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí z lokalit Dlouhá a Revoluční v Jablonci nad Nisou na sportovních aktivitách bylo celkem 30,5 hodin.

3.2.1 Scénář vybraných realizovaných dnů

Každý čtvrtek strávený na sportovních aktivitách měl být pro děti přínosem a zpestřením jejich běžně stráveného času všedních dnů. Díky nákupu míčů, florbalových holí a míčků, badmintonu, švihadel a společně dalších pomůcek používaných v rámci NZDM Kruháč mají děti možnost trávit aktivně svůj volný čas se svými vrstevníky, naučit se tak spolupráci, vzájemné komunikaci, respektování pravidel. V rámci skupiny a pravidelné docházky na kroužek je snaha o zapojení se do socializačního procesu.

Kroužek byl navštěvován dívkami i chlapci, aby došlo k souladu obou pohlaví, která se od sebe lišila výběrem aktivit, museli se děti učit dělat kompromisy. Dále se děti učily vzájemné dohodě a respektování pravidel, jak mezi sebou, tak musely brát ohled na pravidla jednotlivých herních obsahů.

Chlapci preferovali hry jako je florbal, fotbal, basketbal, u kterých se mohli řádně vyběhat a zapotit. Dívky měly rády spíše lehčí míčové hry, skok přes švihadlo, badminton, tedy odlehčené aktivity na protažení, ale nebyl větší problém spojit jejich zájem dohromady. Především se trénovalo s míčem a to hlavně hra vybíjená, která byla součástí závěrečné hodiny v prosinci, jako hra probíhající mezi skupinami o ceny.

Sportovní aktivity byly realizovány pravidelně ve čtvrtek, jestliže se stalo, že hodina musela náhodou odpadnout, děti byly včas upozorněny a mohly trávit čas v NZDM Kruháč jinými podmětnými aktivitami. Čas sportovních aktivit byl určen v době od 15:30h do 18h. Vždy se do tělocvičny i na hřišti vycházelo od NZDM Kruháč, který byl určen, jako místo setkání a odchodu na sportovní aktivity. Mladší děti zde měly i místo návratu, kde byly předány do rukou rodičům.

Aktivity a jejich pravidla

Na samotné aktivity měly děti přijít řádně ustrojené ve sportovním úboru, popřípadě s přezůvkou do tělocvičny, dostatečným množstvím tekutin, popřípadě svačinou. Výběr aktivit a jejich místo konání (hřiště, tělocvična) bylo určeno po domluvě, a vzhledem k počasí.

13. 05. 2010

Před půl čtvrtou hodinou odpolední se s dětmi odešlo od NZDM Kruháč na nedaleké hřiště, jelikož bylo slunečné počasí. Děti dostaly na výběr z her florbalu, frisbee a badmintonu, které pak hrály ve skupinách. Před tím než však začaly, proběhla rozcvička s protažením, následně ukázka her, vysvětlení pravidel, rozdělení do skupin. Na konci aktivit děti byly odvedené opět k NZDM Kruháč, kde si je vyzvedly rodiče, starší šli domů sami.

Na hřišti děti strávily celkem dva dny sportovních aktivit. V měsíci červnu bylo na sluníčku velké teplo, a jelikož děti přišly pravidelně bez pokrývky hlavy, raději jsme se rozhodli hodiny trávit v tělocvičně, aby nedošlo k nějaké zdravotní újmě.

Pozitiva

- děti byly velice pozitivně naladěné, usměvavé, vstřícné
- výběr her a vysvětlení pravidel jim nedělalo problémy

Negativa

- mínusem jsou však vyjadřovací schopnosti, děti používají, ve většině případů vulgarismy
- agresivní chování
- aktivity střídají mnohdy po krátké chvíli, nevydrží u jedné činnosti moc dlouho
- když se dětem něco nelíbí, rezignují

14. 10. 2010

Před půl čtvrtou hodinou odpolední se opět s dětmi odešlo od NZDM Kruháč, tentokrát do pronajaté tělocvičny. Tělocvična nám byla k dispozici každý čtvrtek vždy od 15:30h do 18h. V měsíci červnu byla útočištěm před vysokým slunečním zářením, na podzim a v zimě, před deštěm, zimou a sněhem.

Tento den děti dostaly na výběr z her florbalu, fotbalu, basketbalu a běhu na čas. Hry hrály ve skupinách. Před tím než začaly hrát, proběhla rozcvička s protažením, následně ukázka her, vysvětlení pravidel, rozdělení do skupin. Když bylo dětí méně, jako tuto hodinu, práce probíhala v klidu, děti nebyly tak divoké a byla možnost se jim více věnovat. Na konci aktivit děti byly odvedené opět k NZDM Kruháč, kde si je vyzvedly rodiče, starší šli domů sami.

Pozitiva

- Dobrá spolupráce
- Pozitivní naladění, přátelské chování
- Vzájemná pomoc
- Kooperace ve skupině

Negativa

- Stále se objevují vulgární výrazy
- Občas menší soustředění při hře
- Odbíhání od jedné hry ke druhé

18. 11. 2010

Jako každý čtvrtek jsme před půl čtvrtou hodinou odpolední s dětmi odešli od NZDM Kruháč do pronajaté tělocvičny. Kde děti dostaly na výběr z her florbalu, volejbalu, vybíjené a skákání přes švihadlo. Hry hrály ve skupinách. Před tím než začaly hrát, opět proběhla rozcvička s protažením, následně ukázka her, vysvětlení pravidel, rozdělení do skupin.

Jelikož bylo dětí v tento den opravdu hodně, dvakrát víc než obvykle, tak hodina proběhla za značného křiku a děti byly těžce zvladatelné. Problémem byla také věková propast mezi dětmi, a i když byly některé přibližně stejně staré, panovala mezi nimi rivalita. Na konci aktivit děti byly odvedeny opět k NZDM Kruháč, kde si je vyzvedly rodiče, starší šli domů sami.

Pozitiva

- Chut' se zapojit do hry

Negativa

- Vulgární vyjadřování
- Agresivní chování
- neposlušnost
- Hlučné sebeprosazování
- Malá spolupráce mezi dětmi při hře

Závěrečná hodina sportovních aktivit dne 20. 12. 2010

Poslední a tedy závěrečný den sportovních aktivit pro rok 2010, v programu G-24: Podpora prevence kriminality 2009, se uskutečnil 20. 12. 2010 v pronajaté tělocvičně v Jablonci nad Nisou, kam děti z NZDM Kruháč během roku pravidelně docházely na již uvedené sportovní aktivity. Dnes tu ale nebyly sami, to proto, že jim přijeli kamarádi a kamarádky z lokality Zelené Údolí v Jablonci nad Nisou, aby společně v rozdělených družstvech sehráli turnaj ve vybíjené o mnoho pěkných a věcných cen.

Celkově se turnaje zúčastnilo 30 dětí z toho 16 dětí ze Zeleného údolí pod vedením paní Císařové a 14 dětí z NZDM Kruháč z lokalit Dlouhá a Revoluční pod vedením pana Nováka a slečny Šantorové. Děti z lokalit Revoluční a Dlouhé měly místo setkání opět u NZDM Kruháč, odkud se vydaly i se svými lektory do tělocvičny. Na začátku turnaje se děti z obou již výše uvedených lokalit přátelsky přivítaly a následně byly rozděleny do 3 družstev, v jakých odehrály turnaj ve vybíjené. Samotné zahájení turnaje, začalo připravenou kulturní vložkou v HIP-HOP tanci, kterou si nacvičila skupina dětí ze Zeleného Údolí pod vedením Jirky Pešta.

Celý turnaj následně proběhl bez problémů. Děti byly do hry opravdu velice nasazené, když nehrály, fandily svým kamarádům a mohly se občerstvit připravenou ovocnou šťávou nebo se na posilněnou zakousnout do sušenky.

Na konci turnaje nastoupily společně vedle sebe jednotlivé družstva a vyhlášovaly se výsledky podle pořadí od třetího po první místo. Děti měly z cen, které vyhrály radost a podle úsudku všech zúčastněných jsme všichni odcházeli spokojeni a dobře naladěni.

Pozitiva

- Dobrá nálada a chuť do hry
- Spolupráce a vzájemná pomoc
- Dodržování pravidel

Negativa

- Neposednost
- Vulgární vyjadřování

3.3 Evaluace a návrh na zlepšení stávajícího programu

3.3.1 Evaluace

Úvod

Vzhledem k charakteristice programu jsem jako evaluační metodu zvolila SWOT analýzu. Název SWOT je zkratkou slov z anglického jazyka: **S**trengths (přednosti = silné stránky), **W**eaknesses (nedostatky = slabé stránky), **O**pportunities (příležitosti), **T**hreats (hrozby). Všechny tyto oblasti jsou nejprve zaznamenány do přehledné tabulky a po ní následuje celkový rozbor analýzy.

Tabulka 6: SWOT analýza programu

<i>Silné stránky</i>	<i>Slabé stránky</i>
Aktuální problematika	Nedodržování stanovené věkové hranice dětí
Finanční podpora města	Nestálá docházející skupina dětí
Zájem dětí	Nedostačující vedení ze strany organizátora
Překvapující naladění dětí a jejich dobrá nálada	Nedodržování pravidel
Dostačující prostory	Nevyhovující materiální podmínky
	Malý prostor pro netradiční hry
	Malý kontakt s přírodou
<i>Příležitosti</i>	<i>Rizika</i>
Aktuální klientela na dlouhou dobu	Nezájem společnosti - finanční podpora
Zlepšení situace (zlepšení způsobu života, situace ve společnosti)	Vyčerpání lidských sil - dobrovolníci
Profesionální vedení - např. PVC	Zhoršení situace v rámci sociálně patologických jevů
Široké možnosti využití volného času	Snížení zájmu klientů
Rozšíření oblastí působnosti (nejen volný čas)	Malý vliv na integrační snahy společnosti

Rozbor SWOT analýzy

Silné stránky programu se týkají čtyř hlavních bodů. Prvním z nich je **aktuální problematika**, čím je míněna skutečnost, že společnost se v dnešní době o toto téma zajímá a ve velké míře se mu věnuje. S tím souvisí například i množství dobrovolníků, obecně lidí a organizací, které mají o tento problém a jeho řešení zájem. Velkým pozitivem a druhou silnou stránkou programu je **finanční podpora ze strany města**. Ta umožňuje přípravu a realizaci akcí pro skupinu jedinců, která nemá dostatečné finanční zázemí na to, aby si podobné aktivity mohla hradit a přispívat na ně. Další silnou stránkou jsou **dostačující prostory** na uskutečnění programu a činností s ním souvisejících. K dispozici je velká tělocvična, která konkrétně sportovním aktivitám vyhovuje a je vlastně určena pro tento typ volnočasových aktivit. Poslední, ale stejně důležitým kladem a programem je **pozitivní naladění klientů**, kteří na program docházejí. Je to velice důležitý faktor, jež v dobrém slova smyslu ovlivňuje naladění a práci dobrovolníků a ostatních lidí, kteří program pro děti připravují a přímo ho s dětmi realizují.

Podstatná část slabých stránek programu souvisí s vedením a organizací. První z nich je **nedodržování stanovené věkové hranice** docházejících dětí. To velice ztěžuje jak přípravu, tak i průběh programu. Je obtížné sestavit program tak, aby vyhovoval heterogenní skupině ve věku od 8-18 let. A jakákoli výchylka celou skutečnost ještě více ztěžuje. Jedná se o to, že na sportovní činnosti docházely i děti ve věku 6 let, což už je příliš velké rozmezí na program tohoto typu. Dalším z bodů této části analýzy se také týká klientů. **Skupina docházející na činnosti je velice nestálá** a nikdy se neví, kolik dětí dorazí, jestli 5 nebo 20. To samozřejmě velice komplikuje přípravu, o realizaci nemluvě. Tato stinná stránka úzce souvisí s dalšími dvěma body - **nedostačující vedení ze strany organizátora a nedodržování pravidel**. Jedná se především o určitou domluvu mezi klienty a organizátorem na fungování a daných hranicích. Jako příklad mohu uvést pravidlo, které stanovuje, že na sportovní aktivity budou děti chodit se sportovním oblečením, které si do tělocvičny obléknou. I tato zdánlivě banální věc a její dodržování pouze za strany dobrovolníků, program znesnadňuje. Dospívající přichází do tělocvičny v naprosto nevhodném oblečení (např. rifle, bundy) a s doplňky, se kterými je činnost nemožná (nejčastěji silné řetězy okolo krku apod.). Hranice by měly být dány přesně a dohled nad jejich dodržováním striktním, jestliže chceme, aby program působil i na chování jedinců. Poslední tři body se týkají zázemí, v němž se program odehrává a náplní aktivit. Jak už jsem zmínila v silných stránkách, program se odehrává v tělocvičně, což je samozřejmě

naprosto v pořádku. Slabou stránkou zde je to, že ***pomůcky, které jsou k dispozici, jsou nedostačující***. A podle mě, by neměl být program sestaven pod vlivem toho, že máme omezený počet pomůcek a přijde - li více dětí, musí se vybrat aktivita, na kterou je materiálu dost. S tím souvisí nedostatečný prostor a možnost připravovat pro děti ***sportovní aktivity méně obvyklé a tedy i více přitažlivé***. A to z toho důvodu, že na ně právě nejsou materiály a pomůcky. Sedmou zmíněnou slabou stránkou programu je ***malý kontakt s přírodou***. Důvodem je právě skutečnost, že až na pár výjimek, se program vždy odehrával v tělocvičně, kde ani není poznat jaké je venku počasí, natož aby se dalo hovořit o kontaktu s přírodou a o pobytu na čerstvém vzduchu. Klienti, kteří docházejí na tento program, sice tráví venku spoustu času, ale pohybují se zejména ve městě. Domnívám se, že sportovní činnosti, jako by mohl být např. skupinový orientační běh či stopovaná v lese, by byly pro děti velice atraktivní, pokud by byly vhodně připravené. Je škoda, aby se program skládal pouze z aktivit jakými je florbal, fotbal a basketbal, když je tolik jiných a zajímavějších možností.

Při pohledu do budoucnosti se objevují samozřejmě jisté příležitosti a rizika, která víceméně vycházejí právě ze silných a slabých stránek programu. První zmíněnou příležitostí je ***aktuální klientela na dlouhou dobu***. Sociální vyloučení není téma pouze tohoto roku a troufám si říci, že ani pouze současného desetiletí. Jedná se o problém, na jehož vyřešení, pokud je to vůbec možné, bude potřeba dlouhá doba. A s tím souvisí fakt, že klientela, pro kterou jsou programy vytvářeny, bude i do budoucnosti a bude tedy komu a čemu se věnovat. Na to navazuje druhá příležitost a to možnost ***zlepšení situace*** - zlepšení způsobu života, situace ve společnosti - právě prostřednictvím působením na jedince ze sociálně vyloučených lokalit. Třetím bodem ***„profesionální vedení - např. PVČ“*** se myslí fakt, že v současné době se rozrůstá možnost vysokoškolského vzdělání ve volnočasové oblasti a absolventů těchto oborů neustále přibývá. V tom vidím velikou možnost profesionálního vedení programů podobných tomuto a zvýšení jeho efektivity. Dalším bodem v příležitostech jsou ***široké možnosti využití volného času***. Je to dáno současnou dobou, kdy je opravdu spousta možností jak volný čas trávit a i když mezi aktivity pro tuto „naší“ klientelu asi nikdy nebudou patřit golfové turnaje či závody na snowboardech, je a bude nespočet jiných atraktivních možností. Poslední příležitostí je ***možnost rozšíření oblastí působnosti***, tedy nejen volnočasové sféry. I nyní samozřejmě existuje pomoc těmto skupinám i v jiných oblastech, avšak ta se právě může rozšířit skrz volnočasové aktivity. Myslím tím situace, kdy se z klientů volnočasových programů stanou

i klienti dalších nabízených služeb, čímž se zase více blížíme ke zlepšení aktuální situace sociálně vyloučených jedinců. **Rizika** jsou jakýmsi pesimistickým pohledem do budoucna a myslím si, že není nějak třeba je dále rozvíjet. Avšak je nutné počítat i s méně příznivými skutečnostmi, ke kterým může v budoucnosti dojít.

3.3.2 Návrh na zlepšení

Program a jeho následná realizace v podobě projektu sportovních aktivit v roce 2010, byla dobře myšlená akce v rámci podpory a lepšího využití volného času pro děti ze sociálně vyloučených lokalit v Jablonci nad Nisou, ale bohužel měl i své slabé stránky.

V první řadě by bylo dobré dodržet věkovou hranici dětí, které na kroužek docházejí. Jelikož se kroužku účastnily i děti mladší než byla povolená věková hranice (místo od osmy let docházely i děti šestileté) a nedodržovalo se rozdělení na menší a straší děti, kroužek byl veden v celku pro všechny věkové kategorie, tím byla práce značně ztížena. Mladší děti nezvládaly tempo starších dětí a starším dětem vadilo, že se jim mladší děti poněkud pletou pod nohama během hry a docházelo tak ke zbytečným konfliktům a slovním potyčkám.

Sportovní aktivity mají sloužit ke zlepšení se v určité hře, sportovní aktivitě nebo k získávání nových dovedností díky novým hrám. Tudíž je dobré program navrhnout podle předem připravených pravidel, které budou přesně určovat, zda se jedná o nácvik jednoho druhu sportu nebo se děti budou učit sportů novým, známým či neznámým. Pro případ, že se rozhodneme děti učit novému sportu, hře, aktivitě, určitě je zapotřebí mít předem stanovené jaké a mít vytyčeny cíle, kterým se v průběhu snažíme přiblížit a potřebný materiál, pomůcky si zajistit před zahájením celého programu, nezbytné doplňky pořídit v krajní nouzi v průběhu programu podle potřeby.

Když už máme připravený program a k němu náležité pomůcky, opatřené například z finanční dotace z Grantového fondu, prostory a lidi (lektory, dobrovolníky), díky kterým aktivity můžeme vůbec provozovat, pak při seznámení se s dětmi je dobré ujasnit si několik pravidel, které jsou důležité během akce dodržovat. Měli bychom upozornit na pravidla slušného chování mezi sebou, ale určitě také zdůraznit oděv a bezpečnostní pravidla, které jsou velice důležité při hrách, aby se nikomu nic nestalo.

Neméně důležitá snad i nejdůležitější je pak snaha o socializaci. Proto je spolupráce s jinými skupinami dětí z podnětného prostředí tolik potřebná, aby tak děti ze sociálně

znevýhodněného prostředí měly možnost osvojení si zdravých osobních i společenských návyků. Hezké je, že se dětem ze sociálně vyloučených a znevýhodněných prostředí věnujeme, ale pokud nemají možnost kontaktu s jinými dětmi z běžných, podnětných prostředí, těžko zde bude probíhat tolik prosazovaná a potřebná socializace a získávání, utužování společenských hodnot, postojů.

Na závěr nezbyvá nic jiného než podotknout, že takovéto programy a projekty bychom měli brát jako příležitosti a podporu dobré věci. Dát hlavu vzhůru, postavit se menším i větším neúspěchům zpříma a vzít si z nich poučení pro příště. Hlavně se musíme naučit radovat se z toho, co se nám povede a čerpat tak energii do dalšího působení, dalších aktivit a pomoci lidí, které ji potřebují.

4 Závěr

Teoretická část bakalářské práce měla uvést problém sociálního vyloučení v jeho celku a neměnné podobě, jak skutečně existuje. Je důležité, aby společnost věděla, jak někteří lidé žijí, mnohdy bez svého přičinění a jaké následky to má na děti, které v tomto prostředí vyrůstají. Zdůrazněn je i problém etnický, neboť v České republice je problém sociálně vyloučených lokalit spojován právě s romskou tematikou.

Nesmírně potěšující je fakt, kolik různých organizací má co dočinění s krizovou pomocí jedincům, kteří ji potřebují, protože mnoho z nich si nejsou schopni pomoci vlastní silou. Především pak velké díky těm, kteří se zabývají dětmi a jejich volným časem, poněvadž děti jsou naše budoucnost, na to bychom neměli zapomínat. Naštěstí své místo na světě pomalu, ale jistě zabral nový obor a tím je Pedagogika volného času, která má zájem celkově se podílet na zdravém způsobu života nejen dětí, ale lidí obecně. Nicméně v práci s dětmi zastává nenahraditelné postavení v jejich celkovém rozvoji a snaží se předcházet svou činností a působením sociálně patologickým jevům.

Praktická část má být ukázkou, jakým způsobem se dá pomáhat dětem, především dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí a že i přes malé úpravy stávajících programů a větší snahy realizátorů, dobrovolníků to opravdu má smysl. Protože největší náplní a potěším z práce je to, když někomu můžeme pomoci, a když víme, že ta pomoc měla smysl, ať větší či menší. Nesmíme zapomínat na to, že ne všichni mají možnost navštěvovat vybrané kroužky, a tak kvalitně naplňovat prázdná místa ve svém volném čase. Ne každý se může chlubit docházkou na vybrané školy s různým zaměřením na daný potenciál. Tak proč nedopřát dětem, které si je dovolit nemohou, také kousek kvalitní náplně svého času, kde si budou moci s kamarády užít volné chvíle a ještě se naučit něčemu novému, aniž by byly ohroženy sociálně patologickými jevy či jinými neduhy, které společnost na jedné straně představuje.

„Sandilanův zákon: Volný čas, který nám nečekaně vznikne, obvykle beze zbytku promarníme.“

Murphy

Tak proto nemarněme svůj volný čas cíleně neboť volný čas, podle toho jak si ho uděláme, může být v životě každého z nás mnohdy tím nejsmyslnějším výtvozem.

5 Seznam literatury, zdrojů

1. DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vydání první. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994. 199 s. ISBN 80-7067-395-8.
2. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Vydání páté. Praha: Portál, s. r. o., 2008. Holistická teorie, s. 137-141. ISBN 978-80-7367-505-9.
3. FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Analýza příčin možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vydání první. Praha: Grada, 2009. Základní pojmy sociální patologie a deviace, s. 13-14. ISBN 978-80-247-2781-3.
4. FRANC, Daniel; ZOUNKOVÁ, Daniela; MARTIN, Andy. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Vydání první. Brno: Computer Press, a. s., 2007. Použití her, s. 67. ISBN 978-80-251-1701-9.
5. HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2004. 286 s. ISBN 80-7178-888-0.
6. HETOVÁ, Lenka. *Škola muzejní pedagogiky 3: Specifika a metody práce s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami*. Vydání první. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. Národní menšiny, s. 52-56. ISBN 978-80-244-1868-1.
7. HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.
8. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2004. Vstupujeme do zajímavé a významné oblasti, s. 17-18. ISBN 80-7178-927-5.
9. JÚVA, Vladimír, et al. *Základy pedagogiky: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2001. Česká výchovně - vzdělávací soustava, s. 105-115. ISBN 80-85931-95-8.

10. KALEJA, Martin, Jan Knejp, et al. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.
11. KELLER, Jan. *Tři sociální světy: Sociální struktura postindustriální společnosti*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 211 s. ISBN 978-80-7419-031-5.
12. MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2003. Společenský kontext delikvence mládeže, s. 100-105. ISBN 80-7178-771-X.
13. NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry v tělocvičně*. Vydání první. Praha: Portál, s. r. o., 2001. Dobrodružné činnosti v tělocvičnách a v halách, s. 20-27. ISBN 80-7178-555-5.
14. NAVRÁTIL, Pavel, et al. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. První vydání. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.
15. PÁVKOVÁ, Jana, et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Vydání třetí. Praha: Portál, s. r. o., 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
16. POKORNÝ, Vratislav; TELCOVÁ, Jana; TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Vydání třetí. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r., s., 2003. 186 s. ISBN 80-86568-04-0.
17. RATAJOVÁ, Dagmar; LAŠTOVSKÁ, Jitka. *Evropský rok 2010 : Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Sociální práce: Sociální práce a rozvojová pomoc*. 2009, 9, 4, s. 41. ISSN 1213-6204.
18. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vydání druhé. Praha: Portál, s. r. o., 2000. 149 s. ISBN 80-7178-410-9.
19. SVOBODA, Zdeněk, et al. *Schola Excludus*. Vydání první. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. Děti "ALL EXCLUSIVE"

- prostředí sociálně vyloučené lokality a jeho vliv na školní (ne)úspěch, s. 9. ISBN 978-80-7414-221-5.
20. ŠEDIVÝ, Marek; MEDLÍKOVÁ, Olga. *Úspěšná nezisková organizace*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. 160 s. ISBN 972-80-247-2707-3.
21. ŠIŠKOVÁ, Tatjana, et al. *Výchova k toleranci a proti rasismu: Multikulturní výchova v praxi*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Portál, s. r. o., 2008. Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie, s. 41. ISBN 978-80-7367-182-2.
22. VESELÁ, Jana. *Jak ve volném čase? Projekty her pro volný čas dětí a mládeže*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. Činnosti ve volném čase, s. 5-9. ISBN 80-7041-146-5.
23. GAC [online]. 2006 [cit. 2011-04-24]. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. Dostupné z WWW:
<http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.
24. *Člověk v tísní* [online]. 2006 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW:
<<http://www.clovekvtisni.cz>>.
25. *Evropský sociální fond v ČR* [online]. 2006 [cit. 2011-04-24]. Interaktivní mapa. Dostupné z WWW: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_CR.html>.
26. *Forint pro integraci: Forint* [online]. 2004 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.forint.cz>>.
27. <http://ey2010.cz/aktualne/strana/2/>: *Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. 2010 [cit. 2011-03-06]. Dostupné z WWW: <<http://ey2010.cz>>.
28. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 30. 10. 2010, last modified on 02. 04. 2011 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Romov%C3%A9>>

29. *Programy sociální integrace: PSI* [online]. 2006 [cit. 2011-01-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.integracniprogramy.cz>>.

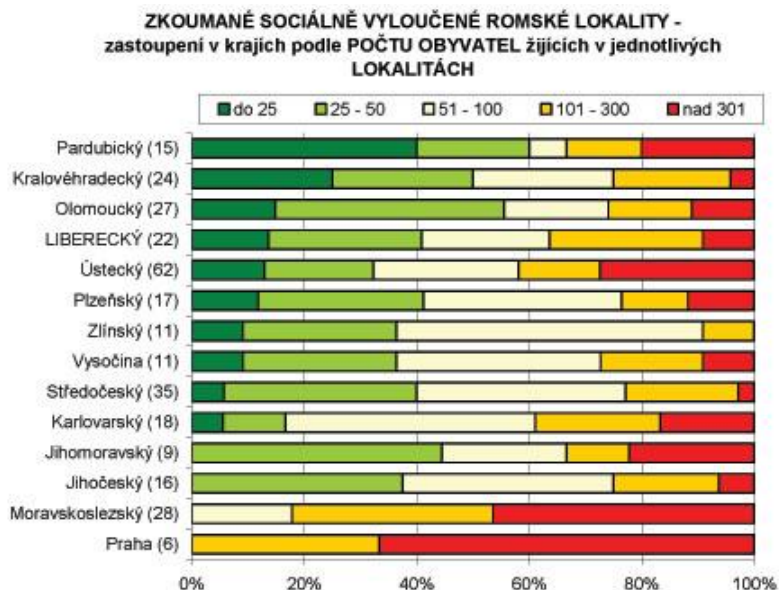
6 Seznam příloh

1 Sociálně vyloučené romské lokality v České Republice

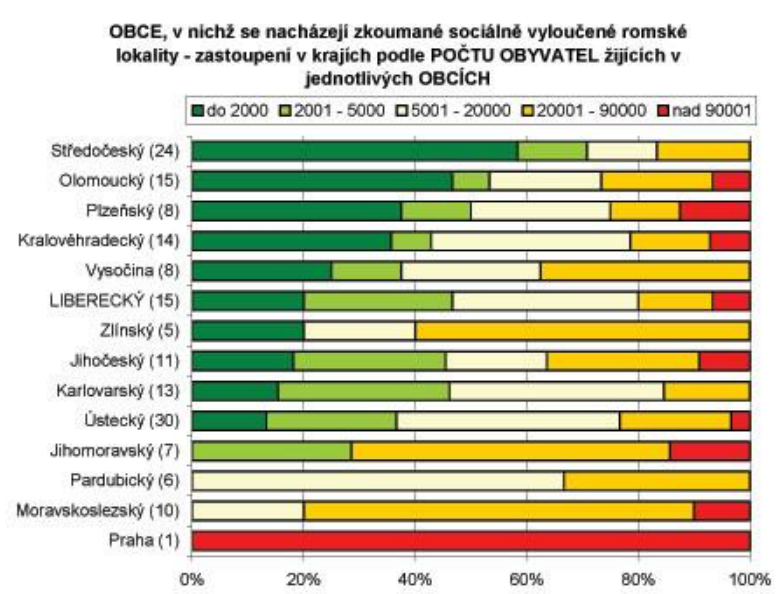
2 Fotodokumentace

3 Formulář žádosti o finanční podporu na sportovní činnost

Příloha 1 - Sociálně vyloučené romské lokality v České Republice

Graf 1: Odhad počtu romských obyvatel zkoumaných sociálně vyloučených lokalit

Graf 2: Počet obyvatel v obcích, v nichž se nacházejí zkoumané sociálně vyloučené romské lokality⁴⁹

⁴⁹ Zdroj: *Evropský sociální fond v ČR* [online]. 2006 [cit. 2011-04-24]. Interaktivní mapa. Dostupné z WWW: <http://www.esfer.cz/mapa/int_CR.html>.

Příloha 2 - Fotodokumentace

1) Zelené Údolí (Jablonec nad Nisou)

Obrázek 1: Prostory o. s., Zelené Údolí, Jablonec nad Nisou

Obrázek 2: Děti ze Zeleného Údolí,
Jablonec nad Nisou

Obrázek 3: Prostory o. s., Zeleném Údolí, Jablonec nad Nisou

2) NZDM Kruháč (Jablonec Nad Nisou)

Obrázek 4: Děti z NZDM Kruháč, Jablonec Nad Nisou

*Obrázek 5: Děti z NZDM Kruháč, Jablonec
Nad Nisou*

*Obrázek 6: Děti z NZDM Kruháč, Jablonec
Nad Nisou*

3) Sportovní kroužek

Obrázek 7: Sportovní aktivity 2010, tanečníci a tanečnice HIP-HOPU ze Zeleného Údolí

Obrázek 8: Sportovní kroužek 2010, ceny pro děti

Obrázek 9: Sportovní kroužek 2010, Jablonec nad Nisou

Obrázek 10: Sportovní kroužek 2010, Jablonec nad Nisou

Obrázek 11: Sportovní kroužek 2010, Jablonec nad Nisou

Obrázek 12: Sportovní kroužek 2010, Jablonec Nad Nisou

Příloha 3 - Formulář žádosti o finanční podporu na sportovní činnosti